

„Adjátok meg a császárnak, ami a császáré; és az Istennek...?”

Az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság diplomáciai
kapcsolatainak korlátai és lehetőségei

JELIGE: SPB016

DOLGOZAT LEZÁRÁSA:

2025. JANUÁR 8.

Tartalom

I.	Bevezetés	2
I.1.	Relativizált fogalmak feszültsége: inkulturáció és sinizáció.....	4
II.	Elhelyezés a nemzetközi térben – az elemzés kontextusa	7
II.1.	Az Apostoli Szentszék viszonya a nemzetközi kapcsolatokhoz	9
II.2.	A Kínai Népköztársaság általános stratégiája a világpolitikában	12
III.	A kínai kereszténység vázlatos története	15
IV.	Pápai erőfeszítések a dialógus érdekében	20
V.	Ideiglenes egyezmény	22
VI.	Korlátok és lehetőségek.....	24
VII.	Összegzés	25
VIII.	Felhasznált irodalom	27

I. Bevezetés

Napjaink átalakuló és átrendeződő nemzetközi kapcsolataiban egyre inkább felértékelődik a vallási tényezők és szereplők jelenléte¹ – legyen szó társadalmi folyamatokról, háborús konfliktusokról vagy globális kihívásokról –, ami egészen sajátos módon érvényes az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság kapcsolatát illetően is.

Az Evangéliumok tanúsága szerint, amikor Jézus Krisztust próbára tették a farizeusok, hogy szabad-e adót fizetni a császárnak, Ő azt felelte: „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!*”² Az idézett szentírási szakasz alapozta meg vallás és politika, állam és egyház elválasztását, ami elvi alapvetéssé fejlődött az európai, nyugati civilizációban.³ Az elmélet gyakorlatba ültetése persze korántsem volt problémamentes – elég csak az invesztitúra háborúkra, az államegyházi, vagy egyházállami elképzelésekre és a szekularizmus⁴ túlkapásaira gondolnunk. A viták középpontjában jellemzően a püspökök kinevezése és beiktatása állt, ami komoly politikai felhanggal bírt, hiszen a római pápa – elsősorban teológiai megfontolásból – magának követelte ezeket a jogokat. A világi uralkodók viszont általában saját szuverenitásuk megsértéseként értelmezték az Egyház főhatóságának ilyen jogigényét, ezért gyakran igyekeztek azt korlátozni. A nyugati világban ez a vita mára rendezettnek tekinthető⁵, azonban a világ néhány pontján – így Kínában is – tovább él és fajsúlyos diplomáciai egyeztetések tárgyát képezi.

Jelen dolgozat célja, hogy rávilágítson az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság diplomáciai kapcsolatainak korlátaira és lehetőségeire az aktorok önértelmezése és a történelmi tapasztalatok tanulságai alapján.

Ennek érdekében először az egyes szereplők nemzetközi kapcsolatokhoz való viszonya kerül bemutatásra, hogy láthatóvá váljanak a lényeges különbségek – mintegy keretet adva az elemzésnek. Ezt követően a kínai kereszténység történetének szükséges mértékű ismertetése,

¹ Petruska Ferenc – Ujházi Lóránd (szerk.): Vallás és biztonság kapcsolatának egyes kérdéseiről, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021

² Vö. Mt 22,15-22 és Mk 12,13-17

³ Rezi Elek: Fazakas Sándor – Kovács Krisztián (szerk.): Vallás és politika. Teológiai reflexiók egy komplex kapcsolat múltjáról és jelenéről. In: Református Szemle 113.1 (2020), 73-75.

⁴ Szekularizáció és szekularizmus különbségéről, utóbbit, mint ideológia értelmezve lásd: Bolberitz Pál: Szekularizáció és szekularizmus, Korunk 25. évf. 5. sz. (2014. május), 58-62. A kérdéskört behatóan vizsgálja: Gibson, Dylan Lawrence: A Critical Evaluation of the Dominant Conception of God and Western Religion: Secularisation Versus Secularism and the Separation of Scientific and Religious Questions in Journal for the Study of Religion & Ideologies, vol. 20, issue 60 (Winter 2021): 159-176.

⁵ Schanda Balázs: Keresztény kultúra – állam és egyház – vallásszabadság. Tanulmányok a vallásszabadság és az állami egyházjog köréből, Pázmány Press, Budapest, 2022, 25-33.

majd pedig a Szentszék és Kína kapcsolatának XX. századi alakulása következik, hogy a legutóbbi három pápa dialógus érdekében tett erőfeszítései és a kínai vezetők arra adott válaszai értelmezhetőek legyenek. Külön fejezetben foglalkozunk a 2018-ban megkötött – azóta háromszor is meghosszabbított –, a püspökök kinevezéséről szóló ideiglenes megállapodással, végül értékeljük és elemezzük, hogy mekkora mozgástérrel rendelkezhetnek a felek és ezek alapján milyen reális fejlemények várhatóak a jövőben.

A témával kapcsolatban gyakran alkalmazott analógia az úgynevezett Ostpolitik⁶, vagyis a Szentszék szocialista államokkal folytatott keleti politikája a hidegháború idején. Jelen dolgozat egyben ennek a megközelítésnek is egyfajta kiegészítése és kritikája kíván lenni, amennyiben jelentős különbségek mutatkoznak a két térség és korszak között, ami legalábbis megkérdőjelezi a párhuzam hatékonyságát. Elég csak arra gondolnunk, hogy a kínai kereszténység még csak hasonló politikai súllyal sem rendelkezik, mint a szocialista blokk keresztény közösségei – mint majd látni fogjuk, a kínai pártállam nem is politikai, hanem biztonsági kérdésként tekint a vallások helyzetére –, továbbá a kommunizmus is mint olyan, sokkal inkább tekinthető már egy sinizált „szekuláris vallásnak”⁷, ami egyre több teret enged az évezredek civilizációs hagyományoknak és gondolkodási struktúráknak, ezek pedig nem kevésbé állnak konfliktusban az Egyház céljaival, hiszen mindkét szereplő univerzális, önmagát centrumba helyező világképet tudhat magáénak.

A kutatás hipotézise, hogy az előbb említett Ostpolitik persze megkerülhetetlen az elemzés és értelmezés során – már csak azért is, mert vélhetően gyakorlati relevanciája is van⁸ –,

⁶ Vö.: Caprio, Stefano: The old and new Ostpolitik of the Holy See, Herald Malaysia Online, 2018. február 20. <https://www.heraldmalaysia.com/news/the-old-and-new-ostpolitik-of-the-holy-see-i/41027/1>

Letöltés ideje: 2024. szeptember 20.

Ezen kívül lásd még: Bascom, James Pope Francis's New Ostpolitik with Communist China Is Just Like the Old One, The American Society for the Defense of Tradition, Family and Property, 2020. október 21.

<https://www.tfp.org/pope-franciss-new-ostpolitik-with-communist-china-is-just-like-the-old-one/>

Letöltés ideje: 2024. november 30.

Sisci, Francesco – Strazzari, Francesco: Holy See and the new “Ostpolitik” with China, Settimana News, 2018. február 28.

<https://www.settimananews.it/italia-europa-mondo/holy-see-and-the-new-ostpolitik-with-china/>

Letöltés ideje: 2024. november 30.

Fenyves, Krisztián: Vatikáni Ostpolitik? – A Szentszék és a Kínai Népköztársaság „baráti egyezségének” kérdései, Corvinák, 2023. január. 2.

<https://corvinak.hu/velemeney/2023/01/02/vatikani-ostpolitik-a-szentszek-es-a-kinai-nepkoztarsasag-barati-egyezsegenek-kerdesei>

Letöltés ideje: 2024. november 30.

⁷ A szekuláris vallás ellentmondásos fogalma azt jelentené, hogy a klasszikusan „eviláginak”, „temporálisnak”, „szekulárisnak” tartott jelenség valójában „vallásos” jegyeket mutat. Részletesen lásd: Nyírkos Tamás: Secular Religions. The Key Concepts. Routledge, 2024.

A kínai kommunizmusra és maoizmusra vonatkozóan különösen 44-47. és 127-128.

⁸ Ez alatt arra gondolunk, hogy a Szentszék diplomáciai testületének feltételezhetően van egy bizonyos kulturális beidegződése az Ostpolitik tapasztalataiból adódhat. (Lásd például: Joseph Zen bíboros Magyarországon,

ugyanakkor úgy tűnik, hogy a kapcsolat dinamikáját sokkal inkább az inkulturáció és a sinizáció feszültsége határozza meg. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a vita elsősorban nem politikai jellegű (ez lenne az Ostpolitik paradigmája), hanem prepolitikai színezete van (inkulturáció, sinizáció), amire előbbi csak ráakódik és elfedi – de legalábbis beárnyékolja – a tulajdonképpeni kérdéseket.⁹

I.1. Relativizált fogalmak feszültsége: inkulturáció és sinizáció

Mielőtt a fent vázolt koncepciót követve tárgyalnánk a témát, megkerülhetetlen, hogy két fogalommal – az inkulturációval és a sinizációval – röviden foglalkozzunk.¹⁰

Az inkulturáció, vagyis az Evangélium üzenetének beépítése az adott társadalmi és kulturális közegbe tulajdonképpen kezdettől fogva részét képezi a keresztény hagyomány gyakorlatának,¹¹ a konkrét fogalom azonban viszonylag új. Tartalmi szempontból már a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű konstitúciójában kifejezésre jutott a kultúrák jelentősége, viszont mai értelmében Joseph Masson jezsuita szerzetes, missziológiával foglalkozó teológus használta elsőként egy 1962-es cikkében,¹² majd hivatalos pápai dokumentumban először 1979-ben, II. János Pál pápa *Catechesi Tradendae*¹³ kezdetű apostoli levelében fordult elő, azóta pedig általánosan használt kifejezésként¹⁴ jelenik meg a teológiai diskurzusban.¹⁵ Lényegét tekintve arról van szó, hogy a kereszténység missziós küldetése a világ minden kultúrájához szól. Ez azonban nem jelent uniformizálást, hanem teret biztosít arra, hogy mindaz, ami az adott kultúrkörben nem ellentétes a krisztusi tanítással – vagyis valódi

<https://szaleziak.hu/article.php?title=Joseph%20Zen%20b%C3%ADboros%20Magyarorsz%C3%A1gon&clnhas h=2017tW005bI2810E>, letöltés ideje: 2024. december 29.)

⁹ Hasonló paradigma mellett érvel disszertációjában Yongjia, Fu: A Discourse Analysis of Sino-Vatican Relations, 1949-1958: The Evolution of a Long-Standing Stalemate, Thesis for PhD Religious Studies, Department of Theology and Religious Studies, King's College London, 2017
https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/73828336/2017_Fu_Yongjia_1234282_ethesis.pdf
Letöltés ideje: 2024. november 30.

¹⁰ Inkulturáció és sinizáció feszültségéről lásd: Chit Wai John Mok: (En)countering State-led Sinicization: Critical Discursive Responses from Roman Catholics in China in *The China Quarterly* (2024), 1–21

¹¹ Elég, ha Szent Pál apostol areopáguszi beszédére gondolunk – ami tartalmilag az első „inkulturációs beszédként” is felfogható (vö.: ApCsel 17) –, vagy a kereszténység Római Birodalmon belüli terjedésére és az azzal járó kulturális hatásokra utalunk.

¹² Masson, Joseph SJ: *L'Église ouverte sur le monde* in *Nouvelle Revue Théologique*, 84 (1962) 1038. o.

¹³ II. János Pál: *Catechesi tradendae*, 1979

Magyar nyelven elérhető: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=205#CT53>

Letöltés ideje: 2024. december 29.

¹⁴ Lásd például: Giglioni, Paolo: *Inculturazione – Teoria e prassi*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998; Schineller, Peter: *A Handbook on Inculturation*, Paulist Pr, 1990; Shorter, Aylward: *Toward a Theology of Inculturation*, Maryknoll, New York, Orbis Books, 1988; Boda, László: *Inkulturáció, Egyház, Európa*, Mundecon Kiadó, Budapest, 1994

¹⁵ Lapointe, Eugene: *Inculturation*, Missionary Oblates of Mary Immaculate (online felület)

<https://www.omiworld.org/lemma/inculturation/>

Letöltés ideje: 2024. december 29.

emberi értékek kifejeződése –, megőrződjön és kibontakozzon az Evangéliummal való egyezés és az egyetemes Egyházzal való közösség keretein belül.¹⁶ Ezáltal a lokális közösségek változatos kifejezésformája hatékonyan képes gazdagítani a világegyházat, hiszen organikus és alulról szerveződő, lassú folyamatról van szó, ami az emberi természetet, a kultúrát és a kegyelmet egymáshoz köti.¹⁷ (Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy ennek az elméletnek a gyakorlatba ültetése az egyháztörténelem során egyáltalán nem volt mentes az ellentmondásoktól – már csak azért sem, mert teoretikusan is viszonylag későn artikulálódott –, ami tetten érhető például Kína és India esetében is a rítusvita vonatkozásában, amennyiben a XVII. és XX. század között komoly vitákat eredményezett a helyi tradíciók és a katolikus tanítás összehangolása.¹⁸ Mára azonban az inkulturáció fogalmával is operálva rendezettnek és letisztultnak tekinthető a viszonyulás.¹⁹)

A sinizáció fogalma szó szerint „elkínaiasítást”, kínaiává tételt jelent.²⁰ Hangsúlyozandó azonban, hogy számos eltérő értelmezése lehet, attól függően, hogy milyen kontextusban kerül alkalmazásra.²¹ A régi Kína esetében, mint történelmi jelenség a han etnikum kulturális dominanciájára utal – ami a Han-kor (Kr. e. 206-Kr. u. 220) ideje óta vált egyre inkább meghatározóvá²² –, ugyanakkor jelentheti az egyes idegen eredetű dinasztiák beolvadását is a kínai kultúrába – például a mongol etnikumú Jüan és a mandzsu Csing-dinasztia tekintetében. Egy harmadik interpretáció – ami számunkra leginkább releváns – a mai kínai kormányzat hivatalos politikai narratíváját jelenti, aminek célja, hogy az ország területén található idegen kulturális és vallási csoportokat szisztematikusan alárendelje és összehangolja saját politikai célrendszerével.²³ Hszi Csin-ping kínai elnök és pártfőtitkár egy 2016-os beszédében²⁴

¹⁶ inkulturáció – Magyar Katolikus Lexikon
<https://lexikon.katolikus.hu/I/inkultur%C3%A1ci%C3%B3.html>
Letöltés ideje: 2024. december 29.

¹⁷ Nemzetközi Teológiai Bizottság: Hit és inkulturáció, 1989, 1.7.

¹⁸ Szántó, Konrád, A katolikus egyház története, Ecclesia, Budapest, II. kötet, 204.

¹⁹ rítusvita – Magyar Katolikus Lexikon
<https://lexikon.katolikus.hu/R/r%C3%ADtusvita.html>
Letöltés ideje: 2024. december 29.

²⁰ sinicization – Oxford English Dictionary
https://www.oed.com/dictionary/sinicization_n?tab=meaning_and_use&tl=true
Letöltés ideje: 2024. december 30.

²¹ Az eltérő értelmezések elemzését lásd: Fangyi, Cheng: The Evolution of Sinicisation in Journal of the Royal Asiatic Society, Series 3, 31, 2 (2021), 321-342.

²² Salát, Gergely: A régi Kína története, ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest, 2009, 7.

²³ Batke, Jessica: PRC Religious Policy: Serving the Gods of the CCP in China Leadership Monitor, no. 52
<https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm52jb.pdf>
Letöltés ideje: 2024. december 30.

²⁴ Xi, Jinping: Consolidating and developing the broadest patriotic united front (online híroldal)
http://www.xinhuanet.com/politics/2015-05/20/c_1115351358.htm
Letöltés ideje: 2024. december 30.

kifejezetten a vallások sinizációjáról értekezett, ami a Kínai Kommunista Párt vezető szerepét hangsúlyozó, a biztonsági tényezőket is figyelembe vevő, jogilag körülhatárolt valláspolitikában ölt testet. Ennek pedig részét képezi a hivatalos ateista államideológia elismerése és a kínai társadalom építésében való közreműködés.²⁵

Megállapíthatjuk, hogy a két fogalom pusztán formailag igen hasonló, ugyanakkor vertikálisan teljesen más irányzatú. Míg az inkulturáció esetében egy alapvetően alulról építkező, toleráns és inkluzív folyamatról beszélhetünk, addig a sinizáció központilag meghatározott politikai elvárások megvalósítását jelenti, ami számos ponton egymással összeegyeztethetetlen és kibékíthetetlen ellentmondásokat eredményez.

Mindezek ellenére a Szentszék vonatkozásában azt látjuk, hogy a két fogalmat relativizálják a dialógus érdekében. Pietro Parolin, az Apostoli Szentszék bíboros államtitkára – mint ilyen a pápai diplomácia vezetője – egy interjúban egyenesen azt nyilatkozta, hogy:

„Ez a két fogalom, az »inkulturáció« és a »sinicizáció«, egymásra utal, anélkül, hogy összekeverednének, és anélkül, hogy ellentétben állnának egymással: bizonyos szempontból kiegészíthetik egymást, és utat nyithatnak a vallási és kulturális szintű párbeszédnek”.²⁶

Erre alapozva tűnik célszerűnek a prepolitikai szintű megközelítés, ami esetünkben azt jelenti, hogy érdemes (politikai) teológiként felfogni az egyes fogalmakat, amit a diplomáciai kapcsolatépítés során alkalmaznak az aktorok. Vagyis az inkulturáció és a sinizáció egy hagyományos értelemben vett vallás és egy szekuláris vallás dialógusának összefüggésében értelmeződne. Politikai teológia²⁷ alatt itt azt értjük, hogy az elsősorban politikainak és

²⁵ Eto, Naoko: Why Does the Xi Jinping Administration Advocate the “Sinicization” of Religion?, SPF China Observer, 2018/08/11

<https://www.spf.org/spf-china-observer/en/document-detail008.html>

Letöltés ideje: 2024. december 30.

²⁶ Parolin, Pietro: «Con la Cina stiamo inaugurando un metodo positivo» - Vatican News, 2019. május 12.

<https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-05/parolin-con-la-cina-stiamo-inaugurando-un-metodo-positivo.html> (fordítás: a szerző)

Letöltés ideje: 2024. december 30.

Ezt az értelmezést számos kritika és bírálat éri, morális és gyakorlati megfontolásból is, hiszen ezzel a Katolikus Egyház nemzetközi reputációja megkérdőjeleződik és nem nyilvánvaló, hogy valóban megkönnyítené a hívek vallásgyakorlatát a két fogalom feloldása a diplomáciai közeledés érdekében, nem beszélve arról, hogy együtt jár az emberi jogi jogsértések ignorálásával és teológiai értelemben is ellentmondásos a fogalmak összemosása.

Lásd például: Weigel, George: “Sinicization” Is Not Inculturation, First Things, 2024. augusztus 8.; Cervellera, Bernardo: Una nuova prigione per la Chiesa in Cina: la sinicizzazione, AsiaNews, 2018. augusztus 17.

<https://www.asianews.it/notizie-it/Una-nuova-prigione-per-la-Chiesa-in-Cina:-la-sinicizzazione-44681.html>

Letöltés ideje: 2024. december 30.

^{27 27} A politikai teológia fogalmának terheltségéről lásd: Jancsó András: A vita lehetetlenségéről: Megjegyzések a politikai teológia fogalmához. In: Csurga-Horváth Gergely et al.: *Bonus intra melior exi : Az MCC PhD-programjának zárótanulmányai - 2021/2022-es évfolyam*. Budapest: MCC Press, 2023, 61-80.

szekulárisnak tűnő fogalom analógiát mutat a teológia rendszerével, illetően módon pedig össze is hasonlítható azokkal.²⁸

Mielőtt részletesebben foglalkoznánk ezzel a megközelítési kísérlettel, fontos, hogy elhelyezzük a párbeszéd szereplőit a nemzetközi térben, figyelembe véve az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság önértelmezését is.

II. Elhelyezés a nemzetközi térben – az elemzés kontextusa

Amint a bevezetésben is említésre került, napjaink nemzetközi kapcsolataira nagyfokú dinamizmus és átalakulás jellemző.²⁹ A hidegháborút követő unipoláris pillanat, az Amerikai Egyesült Államok – egyben a Nyugat – dominanciája egyértelműen megkérdőjeleződni látszik, amit az egyes regionális kormányközi együttműködések megerősödése is – mint például az ASEAN – jól érzékeltetnek.³⁰ A történelem vége és a liberális demokráciák térnyerése – ellentétben Francis Fukuyama prognózisával³¹ – nem következett be, azonban Saumel P. Huntington feltételezése a civilizációs törésvonalak menti összecsapásokról³² úgy tűnik, hogy pontosabb látképet adott a világpolitika folyamatairól. A nemzetközi rendszer megváltozása számos konfliktussal jár együtt (elég csak az Ukrajna területén zajló katonai műveletekre, az arab-izraeli háborúra, vagy a Tajvan körül és a kelet-ázsiai térségben zajló vitákra gondolnunk). Egyesek ezt a jelenséget úgy írják le, mint „polikrízis a multipoláris világrendben”³³, vagyis mintegy az unipoláris rendszerből a multipoláris – vagy talán bipoláris – struktúrába való átmenet tünetei, melynek főszereplői az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság. A nemzetközi közösség regionális hatalmai pedig – mint az Indiai Köztársaság, az Oroszországi Föderáció és az Európai Unió –, valamint a többi állam és (azok geopolitikai multiplikátoraként

²⁸ Nyirkos, Tamás: Politikai teológiák. A demokráciától az ökológiáig, Typotex/Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2018, 15.

²⁹ Allison, Graham: Háborúra Ítéelve - Megmenekülhet-e Amerika és Kína Thuküdidész csapdjából?, Magyar Vezetőképző Alapítvány, Budapest, 2023

³⁰ Vörös, Zoltán – Tarrósy, István (szerk.): Átalakuló Világrend. Az unipoláris pillanat vége?, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2024

³¹ Fukuyama, Francis: A történelem vége és az utolsó ember, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2024

³² Huntington, Samuel P.: Civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2019

³³ Ágh, Attila (szerk.): Polikrízis a multipoláris világrendben, Gondolat Kiadó, Budapest, 2023. Ezen túlmenően a fogalomról lásd különösen is: Henig, David – M. Knight, Daniel: Polycrisis: Prompts for an Emerging Worldview in Anthropology Today. Apr. 2023, Vol. 39 Issue 2, 3-6.

működő) nemzetközi szervezet e két nagyhatalom viszonyrendszerében kényszerül kialakítani saját inerciarendszerét, alternatív együttműködési formákat és lehetőségeket keresve.³⁴

A világpolitika fent vázolt helyzete alapján első megközelítésre kézenfekvőnek tűnne az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság kapcsolatainak civilizációs fókuszú elemzése, azonban – amint a következőkben erre kitérünk majd – félrevezető lenne, ha pusztán erre szorítkoznánk, hiszen a Szentszék (legalábbis elméleti síkon) nem elkötelezett a Nyugat politikai közössége mellett – hiszen önértelmezése és célrendszere alapján univerzális. Ugyanakkor mégis hangsúlyozott jelentősége van a civilizációs tényezőknek, amennyiben az inkulturáció a keresztény hit kínai kultúrával és hagyományokkal való találkozását és az abba való inherens és önazonos beágyazódását jelentené – ehhez pedig figyelembe kell venni a kínai fél civilizációs interpretációját is, ami a sinizáció fogalmával operálva formálisan nagyon hasonlóan, tartalmilag viszont egészen eltérően értelmezi ugyanazt a jelenséget és valóságot.³⁵

Módszertanilag tehát abból indulunk ki, hogy mindkét aktor koherens képpel rendelkezik saját magáról és a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepéről és döntéseiket ebből adódóan racionális alapon hozzák meg amikor egymással dialógust folytatnak.³⁶ Az elemzés elméleti keretezését ezért úgy tűnik, hogy a már említett „politikai teológiai”³⁷ vetületű, összehasonlító civilizációs jellegű nézőpont képes plasztikusan megragadni, melynek kulcsfogalmai az inkulturáció és a sinizáció. Mindezek fényében tehát a következőkben az egyes aktorok önértelmezésének rövid vizsgálatára és bemutatására kerül sor.

³⁴ Baylis, John – Smith, Steve – Owens, Patricia (szerk.): Világpolitika és globalizáció I-II, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2021

³⁵ A kérdéskört még érdekesebbé teszi, hogy a fennálló feszültséget a dialógus résztvevői igyekeznek relativizálni és a fogalmakat kibékíteni egymással. Vö.: Parolin, Pietro: ‘No opposition between sinicization and inculturation’ Parolin tells China media, The Catholic World Report, 2019. 05. 13.
<https://www.catholicworldreport.com/2019/05/13/no-opposition-between-sinicization-and-inculturation-parolin-tells-china-media/>
Letöltés ideje: 2024. 11. 20.

³⁶ Mearsheimer, John J. – Rosato, Sebastian: A külpolitika logikája, Századvég Közéleti Tudásközpont, Budapest, 2023

³⁷ A fogalom alatt itt egy olyan értelmezési keretrendszer értünk, amelyben az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság kapcsolata úgy lennéne leírható, mint egy hagyományos értelemben vett vallás és egy szekuláris vallás dialógusa. A politikai teológiáról lásd: Nyirkos, Tamás: Politikai teológiák. A demokráciától az ökológiáig, Typotex – Panta, Budapest, 2018

II.1. Az Apostoli Szentszék viszonya a nemzetközi kapcsolatokhoz³⁸

Az Apostoli Szentszék³⁹ – a pápát a Katolikus Egyház⁴⁰ kormányzásában segítő legfőbb kormányzati szerv⁴¹ – a nemzetközi közjog alanyaként⁴² van jelen a világpolitikában, vagyis az államokhoz hasonlóan teljesértékű szuverenitással rendelkezik.⁴³ Szekuláris nézőpontból az Egyház leginkább úgy írható le, mint egy általános hatókörű, univerzális nemzetközi szervezet.⁴⁴ Ez a megközelítés azonban még akkor is hiányos (vagy akár még félrevezető is lehet), ha a „szervezet” morális funkciója hangsúlyozásra kerül, úgy hivatkozva a pápára, mint a „kialakulóban lévő globális civil társadalom első polgára.”⁴⁵

Annak érdekében, hogy a szentszéki diplomácia célrendszere érthetővé váljon, elkerülhetetlen, hogy az Egyház önértelmezésének – az ekkleziológiának – lényeges elemeit áttekintsük. A Katolikus Egyház úgy tekint magára, mint egy olyan közösség, amelyet Jézus Krisztus alapított, hogy üdvösségszerző művét folytatólagosan jelenvalóvá tegye az egész emberiség számára.⁴⁶ A nicea-konstantinápolyi hitvallás négy olyan alaptulajdonságát – egy, szent, katolikus és apostoli – fogalmazza meg az Egyháznak, ami a nemzetközi kapcsolatok tudománya szempontjából is releváns.

³⁸ Jelen alfejezet tartalmi szempontból és a hivatkozott szakirodalom vonatkozásában részben épít a szerző által írt BA szakdolgozatra, melynek címe: Az Apostoli Szentszék sajátos helye és szerepe a nemzetközi kapcsolatokban, PPKE BTK, 2023

³⁹ Fontos megemlíteni, hogy az Apostoli Szentszék nem azonos a Vatikánnal. Előbbi a római pápát és őt az Egyház kormányzásában segítő kuriális hivatalokat jelenti, utóbbi pedig a Vatikánvárosi Államot, amely az 1929-es lateráni egyezményen jött létre, annak érdekében, hogy az Egyház mindenkor függetlenségét garantálja. Részletesen lásd: Érszegi Márk Aurél: Pápa, Szentszék, Vatikán, Szent István Társulat, Budapest, 2014

⁴⁰ A dolgozatban Egyház alatt csak a Római Katolikus Egyházat értjük. Amennyiben releváns más felekezetek megemlítése, ott azt külön jelöljük.

⁴¹ Codex Iuris Canonici, Liber II, Pars II, Caput V, Can. 362-367

⁴² Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2016

⁴³ Egyesek ezt a tényt vitatják és csupán történelmi anomáliának tartják a Katolikus Egyház nemzetközi szervezetrendszerét. (Vö.: Dunne, Tim: The English School in The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press, Oxford, 2008, 273.) Azonban ez a jogalanyiség vallás és politika – pontosabban Egyház és állam – distinkciójának, a két szféra autonómiájának a jog eszköztárán keresztüli kifejeződésének és elismerésének tekinthető. Megemlíthető még, hogy a szentszéki diplomácia jóval korábbi, mint a jelenlegi, állami szuverenitásra alapozott posztvesztfáliai nemzetközi rendszer – ami a szuverenitás fogalmát szekularizálja és a legitimitás irányát megfordítja –, így egyszerűen fogalmazva azt is lehet mondani, hogy a Szentszék szuverenitását általában már csak emiatt is elismeri a nemzetközi közösség. Lásd: Erdő, Péter: Állam, Egyház, szuverenitás, MTA Law Working Papers 2014/20, Magyar Tudományos Akadémia; Hamza, Gábor: Áttekintés az állam és az egyház(ak) kapcsolatáról, Polgári Szemle, 16. évf. 1-3. szám, 2020, 247-253.; A. Byrnes, Timothy: Sovereignty, Supranationalism, and Soft Power: The Holy See in International Relations in The Review of Faith & International Affairs, 15 no 4 Wint. 2017, 6-20.

⁴⁴ Egedy, Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017, 183.

⁴⁵ J. Lechner, Frank – Boli, John (szerk.): The Globalization Reader, 445.

⁴⁶ A Katolikus Egyház katekizmusa, 780.

Az Egyház lényege szerint egy, ez az egység azonban részegyházakból épül fel, amelyekben és amelyek által az egy és egyetlen Katolikus Egyház⁴⁷ létezik.⁴⁸ Az egység megtestesítője és őrzője a mindenkori római pápa, aki Szent Péter apostol utódként és Krisztus földi helytartójaként (*Vicarius Christi*) teljeskörűen gyakorolja az egyházkormányzati hatalom törvényhozói, bírói és végrehajtói jogosítványait – a püspökök testületével egységben.⁴⁹ Ennek azért van jelentősége, mert – bár az egyes püspökök ordináriusként ugyanezt a rendes hatalmat gyakorolják saját egyházmegyéjük felett – a külkapcsolatok intézése pápai privilégium, és mint olyan, nem képezi részét az egyes püspökök hatáskörének, hiszen azok nem számítanak a római pápa képviselőinek.⁵⁰

Az Egyház szerzője révén szent, ez azonban nem mond ellent annak a valóságnak, hogy tagjai között bűnös és gyarló emberek is vannak, hiszen a szentség az Egyházra, mint Krisztus misztikus testére vonatkozik, amelyből részesíti a hozzá tartozókat, akiknek az életszentség a hivatása⁵¹ – ez pedig tükröződik a Szentszék nemzetközi morális vezető szerepében, ami kifejezésre jut az egyetemes emberi jogok paradigmáján keresztül is.⁵²

A katolikus jelző nem jelent mást, mint univerzalitást, vagyis az Egyház egyetemességét, ami teológiai vonatkozásban azt is jelenti, hogy az üdvösséghez szükséges kinyilatkoztatás teljességét birtokolja és közvetíti. Ebből fakad misszionárius beállítottsága is, hiszen a hit továbbadása krisztusi parancsolatként kötelessége.⁵³ Ez az egyetemesség és „szupranacionálitás” azonban ötvöződik egy merőben lokális jelleggel is,⁵⁴ amennyiben a kereszténység – amint már említésre került – nem kötődik egyetlen civilizációhoz és kultúrkörhöz, hanem képes az inkulturációra, vagyis az Evangélium önazonos beillesztésére bármilyen környezetbe, megszentelve és felemelve mindazt, ami az adott kultúrában nem mond ellent a krisztusi tanításnak.⁵⁵ Azt azonban szükséges kiemelni, hogy történelmi vonatkozásban a kereszténység szoros kapcsolatban áll az európai kontinenssel,⁵⁶ ahogyan a missziós

⁴⁷ A katolikus tanítás szerint három olyan kötelék van (*triplex vinculum*), amik a világban felismerhetővé teszik Krisztus Egyházát: a közös hitvallás (*vinculum symbolicum*), a közös kultusz (*vinculum liturgicum*) és a közös szervezet (*vinculum hierarchicum*). Lásd: A Katolikus Egyház Katekizmusa, 815.

⁴⁸ II. Vatikáni Zsinat, *Lumen Gentium* dogmatikus konstitúció, 23.

⁴⁹ Erdő Péter: Egyházjog, Szent István Társulat, Budapest, 2023, 270-271.

⁵⁰ *Codex Iuris Canonici*, Liber II, Pars II, Caput V, Can. 362-367

⁵¹ A Katolikus Egyház Katekizmusa, 887.

⁵² Vedovato, Giuseppe: La diplomazia dei valori. Il ruolo internazionale della Santa Sede in *Rivista di Studi Politici Internazionali*, Aprile-Giugno 2001, Vol. 68, No. 2, 163-195.

⁵³ A Katolikus Egyház Katekizmusa, 868.

⁵⁴ Itt talán érdemes utalni a Katolikus Egyházra alkalmazott „*complexio oppositorum*” megközelítési módra. Lásd: Schmitt, Carl: *Katolicizmus és politika*, Szent István Társulat, Budapest, 2023, 16.

⁵⁵ inkulturáció – Magyar Katolikus Lexikon

⁵⁶ Fontos felhívni a figyelmet a teológiai diskurzuson belüli úgynevezett dehellenizációs törekvésekre, amelynek mentén a kereszténység úgy értelmeződne, mint ami a hellenizmusba inkulturálódott volna első alkalommal,

tevékenység is elsősorban az európai hegemoniával és a gyarmatosítással párhuzamosan indult meg a globális világban.⁵⁷ Ez pedig komoly nehézséget jelent napjaink egyházpolitikájában és szentszéki diplomáciájában, hiszen a posztkolonializmus releváns kérdésfeltevéseire adekvát választ kell adnia a Szentszéknek.⁵⁸

Az Egyház univerzalitását paralel lehet az Egyesült Nemzetek Szervezete mellé helyezni – nem csak strukturálisan, de bizonyos kérdések tekintetében tartalmilag is,⁵⁹ ami lehetővé teszi az Apostoli Szentszék és az ENSZ együttműködését egy globális mediációs politika mentén.⁶⁰ (Ugyanakkor az ENSZ bármennyire is nemzetek feletti entitás, a status quo-t legalábbis részben megkérdőjelező regionális nagyhatalmak értelmezésében döntően nyugati befolyásoltságúnak tekintett szervezet,⁶¹ ami a Szentszék hasonló motivációit civilizációs szempontból – már csak a történelmi emlékezetből fakadóan is – összemoshatja a Nyugattal, megnehezítve ezzel az evangelizációs törekvéseket és a diplomáciai kapcsolatok további alakítását különösen is a Kínai Népköztársasággal.⁶²)

Az Egyház apostoliságát elsősorban egyházkormányzati összefüggésben érdemes tárgyalni, amennyiben a közösség alapjainak lefektetése Krisztus tizenkét apostolára vezethető vissza. Hitbeli tévedhetetlenségét és lerombolhatatlanságát utódaiknak, a püspököknek testülete garantálja a római pápával egységben és az ő fősege alatt. A szentszéki diplomácia is ebből adódóan elsődleges funkcióját tekintve – ahogy említésre is került – egy belső, teológiai megfontolásban gyökerezik: az egység és egységesség biztosítása. Ennek érdekében a pápa a

tehát létezne és visszafejthető lenne egy tisztán ősegyházi kereszténység. Ez a narratíva azonban – amint arra XVI. Benedek pápa rámutatott – ha nem is teljes egészében téves, de komoly ferdítés és pontatlanság, hiszen az Újszövetség könyveit görög nyelven írták (ahogyan részben az ószövetségi bölcsességi irodalmat is), ilyen módon pedig a kereszténység döntése a Logosz értelem általi kutatása mellett magának a hitnek is részét képezi, attól nem elválasztható. Lásd: XVI. Benedek pápa beszéde a Regensburgi Egyetemen in Diós István (szerk.): XVI. Benedek megnyilatkozásai, II. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 2018, 112-118. További releváns irodalom: Lukács László: Az Igazság munkatársa. Joseph Ratzinger – XVI. Benedek pápa élete és műve, Szent István Társulat, Budapest, 2016, 406-419.; valamint Gregg, Samuel: Értelem, hit és a nyugati civilizációért folytatott küzdelem, MCC Press, Budapest, 2024, 15-18.

⁵⁷ Szántó Konrád: A Katolikus Egyház Története, II. kötet, Ecclesia, Budapest, 1984, 422-434.

⁵⁸ Rieger, Joerg: Theology and Mission Between Neocolonialism and Postcolonialism in Mission Studies, Volume 21: Issue 2, 201–227

⁵⁹ Például az egyetemes emberi jogok (bár a harmadik generációs jogok tekintetében vannak értelmezésbeli különbségek!), a háború elleni küzdelem, a migráció emberközpontú kezelése, béke és biztonság és környezeti válságok. Lásd: Chong, Alan – Troy, Jodok: The Holy See and the United Nations in Religion & Ideology, 12:3, 335-354.

⁶⁰ Részletes elemzés a témában: Ujházi Lóránd: a Szentszék és az Egyesült Nemzetek Szervezetének kapcsolata – a békeépítés sajátos dimenziói in Jancsó András – Darabos Ádám (szerk.): Rerum novarum 130. Tanulmányok az első szociális enciklikáról, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023, 179-240.

⁶¹ Sekerák, Marián, and Karol Lovaš. 2022. "The Diplomacy of the Holy See and Its Transformation in the Context of Relations with the United Nations." *The Review of Faith & International Affairs* 20 (1): 69–81. doi:10.1080/15570274.2022.2031071.

⁶² Lásd például: Liu, Wei: China in the United Nations, World Century Publishing Corporation, Singapore, 2014, 197-200.

részegyházakhoz követeket küld, hogy általuk „megerősítse testvéreit a hitben”⁶³. Ezeknek a követeknek elsődleges megbízatása abban áll, hogy az Egyház működését elősegítsék és támogassák. E tekintetben küldetésük egyik legfontosabb része az alkalmas püspökjelöltek listájának összeállítása, hogy a pápa ilyen módon gyakorolhassa kinevezési jogát a katolicitás megőrzésének érdekében. Ez pedig az Egyház belső szuverén joga. (Ezt azonban, ahogy már megemlítettük, a Kínai Népköztársaság a saját belügyeibe való beavatkozásként értelmezi.) Ezen túlmenően általában nem csak a részegyházakhoz, hanem az adott fogadó államhoz is akkreditálva vannak,⁶⁴ ezáltal pedig kapcsolatot tartanak az állami hatóságokkal az Egyházat érintő kérdésekről, valamint bizonyos esetekben együttműködnek társadalmi és politikai ügyek mentén – ez jelenti a Szentszék tulajdonképpeni diplomáciai tevékenységét.

A Szentszéknek klasszikusan azokkal az államokkal volt teljes diplomáciai kapcsolata, ahol a katolicizmusnak nagy hagyománya van, azonban a XX. század során – a II. Vatikáni Zsinat⁶⁵ szándékainak megfelelően is – kialakult egy dialogizáló viszony a világgal, így napjainkra az ENSZ 193 tagállamából mindössze 15-tel nincs hivatalos diplomáciai összeköttetése.

A nemzetközi közösségen belül kifejezetten aktív aktornak tekinthető az Apostoli Szentszék, amennyiben számos nemzetközi szervezet munkájában vesz részt,⁶⁶ az Egyház társadalmi tanításán⁶⁷ és a pápai megnyilatkozásokon keresztül pedig egyfajta erkölcsi iránytűt is kíván nyújtani a világ vezetői számára. A nemzetközi kapcsolatok politikai teológiájaként értelmezve működését, azt is lehet mondani, hogy egy bizonyos „geopoliteia koncepciót” valósít meg az egész világra kiterjedő szervezetrendszerével és univerzális világképével.⁶⁸

II.2. A Kínai Népköztársaság általános stratégiája a világpolitikában

A Kínai Népköztársaság egy olyan kelet-ázsiai ország, amely 5000 éves tradíció letéteményeseként tekint önmagára.⁶⁹ A 9,6 millió km²-en elterülő és 1,4 milliárdnyi lakosságot magába foglaló államon belül a különböző etnikai csoportok felett a han kínai kultúra

⁶³ Vö. Lk 22,32

⁶⁴ Ujházi, Lóránd: Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében in *Belügyi Szemle* / 2021 / 2. különszám, 138-172.

⁶⁵ Különösen is figyelemre méltó a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű konstitúciója

⁶⁶ Részletes felsorolást lásd: *Relazioni bilaterali e multilaterali della Santa Sede, Sala Stampa della Santa Sede* https://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/corpo-diplomatico/corpo-diplomatico_internazionali_elenco_it.html

Letöltés ideje: 2025. január 4.

⁶⁷ Összefoglalóan lásd: *A katolikus egyház társadalmi tanításának kompendiuma*

⁶⁸ Buda, Péter: *A nemzetközi kapcsolatok teológiája és a Szentszék geopoliteia-koncepciója* in *Királyvá lett a te Istened*, Akadémia Kiadó, Budapest, 2008, 55-75.

⁶⁹ Horváth, Levente: *A kínai geopolitikai gondolkodás. „Egy övezet, egy út” kínai szemszögből*, Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2022, 23.

dominanciája érvényesült az elmúlt évezredek folyamán, ami civilizációs értelemben önálló egységgé formálódott. Azt is lehet mondani, hogy az állam elsősorban nem nemzetállami keretek mentén határozza meg saját magát, ami abban is megragadható, hogy lakói is sokkal inkább egy civilizációként tekintenek az országra és a körülötte elterülő befolyási zónára, vagyis az úgynevezett sinoszférára.⁷⁰

Kína elnevezése magán hordozza sajátos világképét, ami olyan értelemben univerzálisnak tekinthető, hogy saját magát helyezi el a világ középpontjában. Erre utal a „Zhongguo”, vagyis „Középső Birodalom” elnevezés, de a történelem során használatos volt például a „Tianxia” – „Minden, ami az Ég alatt van” – kifejezés is.⁷¹ Ezekben az a hagyományos kínai világkép tükröződik vissza, amely alapján a mindenkori kínai uralkodó hatalma elméletileg az egész világra kiterjedne⁷² – még ha a valóságban természetesen soha nem is kerülhetett sor az uralom ilyen kiterjesztésére –, vagyis egyfajta univerzális hierarchia tapintható ki, ami a császár kezében összpontosulna (beleértve az „isten” és „emberi” szférát).⁷³ Ez a nézőpont ad magyarázatot a külkapcsolatok létesítésének mindenkori nehézségére is, amennyiben csak az 1842-s nanjingi szerződést követően alakult ki aktív viszony a világ nagyhatalmai és Kína között, az ópium háborúk eredményeként nyilvánvalóvá vált nyugati katonai technológiai fölény nyomán.⁷⁴ Az ezt követő időszakot a kínai történetírás a „megszégyenítés” évszázadaként értelmezi – a félgymati status okán érthető módon –, ami Mao Ce-tung és a kommunisták 1949-es hatalomra kerülésével ért csak véget és kezdődött meg „az Új Kína” megalapítása, aminek célja az volt, hogy a Birodalom nagyságát helyreállítsa – immár a „szocializmus” építésében. Ez a folyamat számos nehézséget követően az 1978-as „reform és nyitás” után lezajlott gazdasági fejlődésben realizálódott, ami napjainkra oda vezetett, hogy a világ GDP 19%-át a Kínai Népköztársaság adja.⁷⁵

Ez a fajta gazdasági megerősödés biztosított teret Kína számára, hogy fokozatosan regionális, majd újra nagyhatalmi szereplővé váljon. Jelenlegi célrendszerének középpontjában a „kínai álom” megvalósítása áll, ami 2049-re irányozza, hogy kiépíti „a modern szocialista Kínát, a

⁷⁰ Matura, Tamás: A kínai civilizáció in Dévény, Kinga (szerk.): *Civilizációk Kelettől Nyugatig*, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, BCE Budapest, 2020, 47.

⁷¹ Salát, Gergely: *A régi Kína története*, ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest, 2009, 7.

⁷² Részletesen lásd: Lajčiak, Milan (2017). China's cultural fundamentals behind current foreign policy views: Heritage of old thinking habits in Chinese modern thoughts. *Journal of International Studies*, 10(2), 9-27.

⁷³ Horváth, Levente im. 24.

⁷⁴ Diószegi, István: *A hatalmi politika másfél évszázada, 1789-1939*, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1994, 84.

⁷⁵ GDP based on PPP, share of world, International Monetary Fund, 2025
<https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/EU/CHN/USA>
Letöltés ideje: 2025. január 4.

gazdag, erős, demokratikus, kulturálisan fejlett és harmonikus országot.”⁷⁶ Azt látjuk, hogy a Kínai Népköztársaság elsajátította a nyugati típusú gazdasági fejlődés és nagyhatalmi versengés játékszabályait, így alkalmassá vált arra, hogy alternatív, „felelős nagyhatalomként” vegyen részt a világpolitika színpadán⁷⁷ és olyan projekteket kezdjen megvalósítani – Közép-Ázsiával, Afrikával, az Arab Ligával, Közép- és Kelet-Európával, az ASEAN-nal –, amelyeken keresztül a multipoláris világrend koncepcióját szorgalmazza, ezért aktív szerepet vállal az ENSZ-en belül. Ezeknek az együttműködéseknek az összefoglalásaként indult el 2013-ban az *Egy övezet, egy út kezdeményezés*⁷⁸, ami az eurázsiai térség geopolitikai egységét Kína vezető szerepével valósítaná meg.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Kínai Népköztársaság számára kiemelt jelentőségűnek tekinthető saját szuverenitásának és integritásának hangsúlyozása – mintegy az univerzális világkép „maradványa”, vagy „transzformációjaként” –, területi és ideológiai vonatkozásban is.⁷⁹ Előbbi tekintetében a Tajvan körüli viták napirenden tartása, vagy a nyugati ujgur többségű területek hozhatóak fel példaként⁸⁰ – meg persze a Szentszékkal való kapcsolattartás és a katolikusok helyzete –, utóbbit illetően pedig azt látjuk, hogy a tradicionális kínai gondolkodás fokozatosan egyfajta „államnacionalizmussá” alakult, ami egyszerre épít a konfucianizmusra és a maoista kommunizmusra,⁸¹ az idegen elemek esetében pedig elvárja a már említett „sinizációt”. A hivatalos kínai ideológia tehát felfogható úgy is, mint ami doktrinális keretek közé szorítja az egyébként szinkretizmusra hajlamos társadalom különböző elemeit és mint ilyen, „szekuláris vallásként” kezd viselkedni. Általában ez nem okoz problémát a nemzetközi kapcsolatok alakítása során, hiszen a gazdasági együttműködések esetében Kína nem várja el saját ideológiájának átvételét partnereitől.⁸²

A Szentszékkal való diplomáciai tárgyalások vonatkozásában viszont jól kitapinthatóak a hivatalos kínai államideológia ilyen tulajdonságai, ezért – amint már említettük – érdemes az

⁷⁶ Xi, Jinping (2017), idézi: Horváth, Levente im. 31.

⁷⁷ Vörös, Zoltán – Horváth, Levente: Dominancia és függés? – Kína az átalakuló nemzetközi térben in Vörös, Zoltán – Tarrósy, István (szerk.): Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2024, 56.

⁷⁸ Részletes monográfia a kezdeményezésről: Horváth Levente im., valamint

⁷⁹ Brown, Kerry: The Communist Party of China and Ideology in China: An International Journal, Volume 10, Number 2, August 2012, pp. 52-68

⁸⁰ Szálkai, Kinga (szerk.): Biztonságpolitikai Corvinák, I. kötet, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019, 465-501.

⁸¹ A kínai ideológiáról lásd: Guo, S. (2012). Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203106167>
Letöltés ideje: 2024. január 8.

⁸² Wayne, M. Morrison: China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States in Current Politics and Economics of Northern and Western Asia; Hauppauge Vol. 28, Iss. 2/3, (2019): 189-242.

atipikus „vallásközi dialógus” tengelyén elhelyezni a Szentszék és Kína kapcsolatát – még ha szokatlanul is hat elsősre ez a megközelítés. Előtte azonban fontos vázlatosan megismerkedni a kínai kereszténység történetével.

III. A kínai kereszténység vázlatos története

Kína és a kereszténység kapcsolata évezredes múltra tekint vissza, hiszen már a VII. században – a Sui-dinasztia idején – jelen voltak nesztorianus⁸³ (dualista jellegű krisztológiát valló, asszír keleti keresztény) terítők, amiről egy keresztel ellátott sztélé is tanúskodik. Ekkoriban kapta a kereszténység a „Jinjiao”, vagyis „fénylő vallás” vagy „a fény vallása” elnevezést,⁸⁴ ami már egyfajta korai inkulturációs képességre utal, amennyiben ezáltal az univerzizmusnak nevezett kínai metafizikai rendszer⁸⁵ nyelvezetébe volt képes belehelyezkedni az új vallás. Azt látjuk azonban, hogy társadalmi értelemben nem vált jelentős tényezővé a keresztény közösség – bármennyire is integrálta a kulturális környezet sajátosságait, például az ősök tiszteletét –, ennek ellenére a Tang-kor során mégis érintette a IX. században megindult idegengyűlölet, melynek következtében a buddhizmussal és az iszlámmal együtt a kereszténységet is betiltották.⁸⁶

Ezt követően csak a XIII. század második felében jelent meg újra a kereszténység Kínában, ekkor már ferences és domonkos rendi katolikus misszionáriusok révén, ami 1308-ban Johannes Pico de Montecorvino OFM püspökké szentelésében és a pekingi érsekség megalapításában konkludált. (Fontos rávilágítani arra a diplomáciatörténeti összefüggésre, hogy a kínai katolikus misszió nagyban szolgáltatta volna a pápaság és a Mongol Birodalom együttműködését az iszlámmal szemben – hiszen 1271 óta a mongol nagykán egyben a kínai császári cím birtokosa is volt –, ennek azonban nem lettek valódi eredményei.⁸⁷) A mongol eredetű Jüan-dinasztia bukásával a kereszténység ismét eltűnt Kínából, annak következtében,

⁸³ nesztorianizmus – Magyar Katolikus Lexikon
<https://lexikon.katolikus.hu/N/nesztorianizmus.html>
Letöltés ideje: 2025. január 4.

⁸⁴ Bartók, András – Mórocz Dániel Tibor: Bársonyszékektől az átnevelő munkatáborokig in Mundig, Márta – Zachar Péter Krisztián (szerk.): Nemzet, állam, törzs, umma, A közösségszerveződés eltérő formái Európában és Európán kívül, Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2022, 209.

⁸⁵ Glasenapp, Helmuth von: Az öt világvallás, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987, 141-163.

⁸⁶ Horváthné Varga Polyák Csilla: A vallás hatása a politikai gondolkodásra Kínában – a kezdetektől a 19. század végéig in Mundig, Márta – Zachar Péter Krisztián (szerk.): im., 168-171.

⁸⁷ Salát Gergely: Kína és a kereszténység, Szent István Intézet, 2023, 5.
<https://szentistvanintezet.hu/wp-content/uploads/2024/02/kinai-keresztenyseg-tanulmany.pdf>
Letöltés ideje: 2025. január 4.

hogy a Ming-dinasztia 1368-tól kezdődően üldözni kezdte a mongolokhoz kötődő idegeneket, így a keresztény közösségeket is.

A XVI-XVII. század fordulóján történt csak változás, amikor a dinasztia uralkodásának vége felé intenzívebbé váltak a kapcsolatok Európa és Kína között, és Matteo Ricci⁸⁸ vezetésével egy jezsuita missziós közösség érkezhetett a távol-keleti országba. Az olasz szerzetest azóta is az egyik legnagyobb hatású térítőként tartja számon a történetírás. Elsősorban azért, mert korát meghaladó szemléletmóddal és eszköztárral rendelkezett a kereszténység hirdetését illetően. Ez azt jelentette, hogy nagy tisztelettel fordult a kínai kultúrához, elsajátította a nyelvet, megismerkedett az alapvető konfuciánus szövegekkel, kínai viseletet hordott és igyekezett megnyerni a helyi elit tagjait, hiszen a hierarchikus Kínában ez elengedhetetlen volt a sikeres misszió érdekében. Ezeken túlmenően a hithirdetés során rendszeresen hivatkozott a kínai hagyományra, lehántva a nyugati kulturális ráakódásokat a keresztény tanításról. Halálakor – 1610-ben – mintegy 2000 tagot számlált a pekingi missziójához tartozó hívők közössége, 1650-re pedig – munkájának mintegy gyümölcseként – megközelítőleg 150 ezer főre volt tehető a kínai katolikusok száma, valamint jelentős kulturális és tudományos kölcsönhatás volt megfigyelhető Európa és Kína viszonylatában.⁸⁹

Mindazonáltal ez az időszak sem bizonyult tartósnak, mert a már említett rítusvita előnytelen hatást gyakorolt a kínai kereszténységre, amennyiben az 1704-es pápai előírás értelmében a katolizáló kínaiaknak meg kellett volna tagadniuk az őskultuszt – ami fontos eleme a kínai hagyományoknak. Ebből adódóan 1724-ben a császári udvar betiltotta a missziókat, ami azt eredményezte, hogy az évszázad hátralévő részében gyakorlatilag megszűnt a hittérítés. Az ekkor már nagyságrendileg 300 ezer lelket számláló katolikus közösség a XIX. század elejére 200 ezer főre esett vissza.⁹⁰

Csak az ópiumháborúkat követően indultak újra a missziók, viszont ekkor már protestáns – döntően angolszász – térítők is megjelentek a távol-keleti országban, ami összekapcsolódott az „elmaradott Kína” gyarmatosításának és „civilizálttá tételének” szándékával. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a kínaiak már nem úgy tekintettek a kereszténységre, mint „Jinjiao”,

⁸⁸ Matteo Ricciről munkásságát széleskörű szakirodalom dolgozta fel, lásd például: Fontana, Michela: Matteo Ricci. A Jesuit in the Ming Court, Rowman & Littlefield Publishers, 2011; D’Elia, P. Pasquale M. “Il P. Matteo Ricci S. I. Introduce Definitivamente Il Cristianesimo in Cina.” *Gregorianum*, vol. 21, no. 2/4, 1940, pp. 482–526. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/23567663>. Letöltés ideje: 2025. január 4.

⁸⁹ Catto, Michela: Confucio in Europa e Gesù in Cina. in *Annali di storia dell’esegesi*. - ISSN 1120-4001. - 31:1(2014), pp. 191-201.; Környei, Ágnes: A kulturális diplomácia tegnap és ma, Grotius – Tanulmányok, 2015, http://www.grotius.hu/doc/pub/PWMXPL/2015-03-13_kornyeyi-agnes_a-kulturalis-diplomacia-tegnap-es-ma.pdf Letöltés ideje: 2025. január 4.

⁹⁰ Salát, Gergely: im. 5.

hanem mint a nyugati hatalmak importterméke és a nagyhatalmi terjeszkedés eszköze, ami a „yang jiao” elnevezésben – vagyis „idegen vallás” – plasztikusan megragadható.⁹¹ Ezek az ellenérzések vezettek az 1900-as bokszerlázáshoz, amelynek számos misszionárius és kínai keresztény is áldozatul esett.

A XX. század kezdetén a Szentszék igyekezett kifejezésre juttatni az Egyház függetlenségét a nyugati nagyhatalmaktól, ami jól megragadható XV. Benedek pápa 1919-ben kiadott, *Maximum illud*⁹² kezdetű apostoli levelében. Fontos mérföldkő, hogy 1922-ben apostoli delagatúra – alacsonyabb rangú követség – kezdte meg működését Kínában, valamint 1924-ben megrendezésre került az első – és eddig utolsó – helyi zsinat, ami világosan elhatárolta magát a gyarmatosító törekvésektől és a kínai kultúrával való párbeszédre helyezte a hangsúlyt. 1926-ban a hierarchia megerősítéseként sor került az első hat kínai származású püspök felszentelésére és a rítusvita is nyugvópontra jutott azáltal, hogy 1939-ben XII. Piusz visszavonta az ősök tiszteletére vonatkozó tilalmat, így elméletben megnyílt az út a bensőséges inkulturáció előtt. Az 1940-es évekre már a 3 milliót is meghaladta a katolikusok száma (a protestáns felekezetek együtt körülbelül félmilliót jelentettek), azt azonban fontos hangsúlyozni, hogy az akkor 400 millió lakosságú Kína társadalmán belül ez a szám továbbra is elenyésző kisebbséget jelentett.⁹³

A diplomáciai kapcsolatokat illetően kiemelendő, hogy 1946-ban a Csang Kaj-shek vezette Kínai Köztársasággal teljeskörű kapcsolatok létesültek, ezzel párhuzamosan pedig kiépült a 20 egyháztartományból, 92 egyházmegyéből és 29 apostoli prefektúrából álló rendes kínai katolikus hierarchia, 3,7 millió hívőt számláló közösséggel.⁹⁴

Az 1927 óta zajló kínai polgárháború azonban végül a Kuomintang bukásával és a Kínai Kommunista Párt győzelmével végződött, ami 1949-ben a Kínai Népköztársaság kikiáltásához vezetett. A vita azóta sem tekinthető rendezettnek, amennyiben az „egy Kína elve” szerint a Tajvan szigetére menekült Kínai Köztársaság elméletileg ugyanúgy az egész kontinentális Kínára kiterjeszti jogigényét, mint ahogy a Népköztársaság is magáénak tekinti Tajvant.⁹⁵ Az Egyház vonatkozásában ezek a változások messzemenő következményekkel jártak együtt.

⁹¹ Bartók, András – Mórocz Dániel Tibor: im. 210.

⁹² XV. Benedek pápa: *Maximum illud* apostoli enciklika, 1919

https://www.vatican.va/content/benedict-xv/la/apost_letters/documents/hf_ben-xv_apl_19191130_maximum-illud.html

Letöltés ideje: 2025. január 4.

⁹³ Szántó Konrád: A katolikus egyház története, II. kötet, Ecclesia, Budapest, 1984, 648.

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Az egy Kína elvről részletesen lásd: Chiang, Y. Frank: One-China Policy and Taiwan in *Fordham International Law Journal*, Vol. 28, Issue 1 (2004), 1-87.

1950-től a maoista kommunizmus jegyében korlátozni és üldözni kezdték a kereszténységet – ahogy minden más vallást –, 1951-ben pedig a Szentszék követét is kitiltották az ország területéről, akinek székhelye így – követve a Kínai Köztársaság kormányzatát – Tajpejbe került.⁹⁶ (Azóta – ahogy már utaltunk rá – a Szentszék azon kevés aktorok egyike, akik hivatalos diplomáciai kapcsolatot tartanak fenn a Kínai Köztársasággal, vagyis Tajvannal. Megemlítendő viszont, hogy bár nagykövetségi rangú apostoli nunciatura működik Tajpejben, 1971 óta – miután az ENSZ-ben a Népköztársaság felváltotta a szigetországot – a kontinentális Kínával való nagyobb mozgástér biztosítása végett csak egy alacsonyabb rangú ügyvivő követ teljesít ott szolgálatot.⁹⁷)

Az 1950-es években elkobozták az egyházi földeket, templomokat és kolostorokat zártak be, a nem kínai származású papokat pedig kiutasították az ország területéről. A külföldi befolyás megszüntetése érdekében a Kínában jelen lévő vallásokat „hazafias szervezetek” létrehozásával kívánták a Kommunista Párt és az állam alá rendelni. A protestantizmus vonatkozásában ez a folyamat olyan értelemben egyszerűbben megvalósítható volt⁹⁸ a „Három Autonómia Mozgalom” keretein belül, hogy egyháztani és egyházfegyelmi értelemben nem szorult rá „külső” szereplőkre, a katolicizmus esetében viszont – amint azt részletesen tárgyaltuk – az illetén szakítás Róma és a részegyházak között elképzelhetetlen és összeegyeztethetetlen a Római Katolikus Egyház önértelmezésével. Ennek ellenére 1957-ben létrejött a Kínai Katolikusok Hazafias Szövetsége, ami kinyilvánította önállóságát és mai napig a hivatalosan elismert katolicizmust jelenti Kínában, ezzel párhuzamosan pedig a pápához hűséges katolikusok illegalitásba kerültek, így „földalatti Egyházzá” alakult.⁹⁹

A szakadás veszélyét leginkább a megüresedett püspöki székek betöltése okozta, amennyiben 1958-ban szentelték fel az első olyan „hazafias” főpásztorokat, akik nem rendelkeztek apostoli mandátummal, így pedig érvényes, de szabálytalan és automatikus kiközösítéssel járó tettek minősültek.¹⁰⁰ Ugyanakkor a hívek vallásgyakorlatának érdekében a Szentszék nem közösi tette ki kollektíven a Hazafias Szervezet tagjait, hogy a végleges szakadás elkerülhető legyen és megfelelő politikai környezetben lehetőség nyíljon a közeledésre.

⁹⁶ Bozzato, Fabrizio: Holy See-China-Taiwan: A Cross-Strait Triangle, *Stosunki Międzynarodowe* (2019) 2:7-22.

⁹⁷ Bozzato, Fabrizio: *im.* 19.

⁹⁸ Chan, Kim-kwong: A keresztény vallás Kínában, Gondolat, Budapest, 2023, 88-119.

⁹⁹ Percara, Mauricio: Crossroads of Faith and Politics: Understanding Vatican-China Relations in the 21st Century in *Cognizance Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol.3, Issue.12, December 2023, 192-193.

¹⁰⁰ Vö. Liceitas vs validitas. Lásd: Patsch, Ferenc: Három pápa Kína-politikája: II. János Pál. XVI. Benedek és Ferenc in *Vigilia*, 2019/01/065, 66.

A kulturális forradalom idején (1966-1976) érte el csúcspontját a maoizmus vallásellenessége.¹⁰¹ Ebben a tíz évben a „hazafias” szervezetekhez tartozókat is üldözték és a hivatalos vallásgyakorlat tulajdonképpen megszűnt – az egyetlen működő katolikus templomot a pekingi külföldi diplomaták számára tartották fenn. Ez a fajta üldöztetés viszont olyan értelemben kontraproduktívnak bizonyult, hogy a Teng Hsziao-ping nevével fémjelzett „reform és nyitás” korszakában az 1980-as években új lendületre szert tevő kereszténység sokat merített a börtönök és munkatáborok tapasztalataiból, ami elsősorban a protestantizmus dinamikus növekedésében ragadható meg.¹⁰²

Az 1990-es évek végére a kereszténység összlétszáma 14 millió körülire becsülhető, melyből mintegy 4 millió katolikus és 10 millió protestáns.¹⁰³ (Ahogy említettük, ez utóbbi közösségek tekintetében a „külföldi” szereplőktől való függetlenség nagyban megkönnyíti a hittérítést és elméletileg kevesebb ellentmondással jár együtt.) Általában a vallásos lakosság ekkoriban 100 milliós nagyságrendben volt mérhető, hiszen a tradicionális kínai vallások – például a taoizmus és a buddhizmus – és részben az iszlám előtt is megnyílt a tér, már csak azért is, mert a kulturális forradalom által egy bizonyos „ideológiai” vagy „vallási vákuum” jött létre és ez nyilvánult meg a „vallásosság reneszánszában”.¹⁰⁴ Ezt az űrt a hivatalos kínai kormányzat a nacionalizmus propagálásán keresztül kísérelte és kísérli meg betölteni, azonban a tendenciákat jól tükrözik, hogy a 2018-as adatok szerint¹⁰⁵ a vallásos lakosság száma közel 200 millióra növekedett, amelyből 6 millióan a katolicizmushoz, 38 millióan pedig a protestantizmushoz tartoznak. (Ezen a ponton fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a kínai statisztikákat illetően legalábbis kétséges azok hitelessége, számos külföldi felmérés ennél magasabb becslést közölt.¹⁰⁶)

A vallások újbóli térnyerésével párhuzamosan felértékelődött a törvényi szabályozás szükségessége, így 2005-ben a kínai kormányzat *Rendelkezések a vallási ügyekről*¹⁰⁷ címmel államtanácsi rendeletet tett közzé, amely garantálja a vallási meggyőződés szabadságát, viszont

¹⁰¹ A maoista valláspolitikáról lásd: Huang, Lucy Jen.: The Role of Religion in Communist Chinese Society in *Asian Survey*, vol. 11, no. 7, 1971, pp. 693–708. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2642975>. Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹⁰² Chan, Kim-kwong: im. 59-63.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Horváth, Levente: im. 13.

¹⁰⁵ Measuring Religion in China, Pew Research Center, 2023. augusztus 30. <https://www.pewresearch.org/religion/2023/08/30/measuring-religion-in-china/> Letöltés ideje: 2024. január 8.

¹⁰⁶ Religion in China, Council on Foreign Religions, 2024. május 15. <https://www.cfr.org/background/religion-china> Letöltés ideje: 2024. január 8.

¹⁰⁷ 10 things to know about China's policies on religion, Pew Research Center, 2023. október 23. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/10/23/10-things-to-know-about-chinas-policies-on-religion/> Letöltés ideje: 2024. január 8.

regisztrációs kötelezettséget ír elő és kizárólag a „normális” vallásgyakorlatot engedélyezi, ami tudatosan egy relatív definíciót jelent csupán. Már ezekben a rendelkezésekben megjelenik a vallások szekuritizációja, vagyis kitapintható, hogy Kína egyre inkább biztonságiasított kérdésként is tekint a vallási közösségekre¹⁰⁸ – nem csak a radikális iszlám vonatkozásában –, ami Hszi Csin-ping államelnök regnálása óta még hangsúlyosabbá vált, amennyiben a 2020-ban hatályba lépett a Vallási Ügyek Országos Hatóságának *A vallási csoportosulások igazgatásának módja*¹⁰⁹ című rendelete, ami tovább korlátozza és központosítja a vallásgyakorlat kereteit, ezen kívül pedig előírja a vallási szervezetek számára, hogy a Kínai Kommunista Párt politikáját nyilvánosan támogassák és a szocialista rendszer elfogadására neveljék híveiket. A hivatalos kereszténység esetében ezekhez adódik hozzá a sinizáció, mint politikai – amint már utaltunk rá, sokkal inkább „politikai teológiai” – program, amit egy 2018-as munkatervben¹¹⁰ tett közzé a kínai kormányzat.

Ebben a kontextusban helyezendő el az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság közötti közeledés, ami a 2018-ban megkötött ideiglenes egyezményben konkludált. Mielőtt azonban külön foglalkoznánk az Egyezménnyel, érdemes a legutóbbi pápák Kína-politikájára rátekinteni.

IV. Pápai erőfeszítések a dialógus érdekében

Amint említésre került, a Kínai Kommunista Párt hatalomátvételét követően a Szentszék kiváráó viszonyulást tanúsított a kínai katolicizmus irányába, mind XII. Piusz, XXIII. János és VI. Pál pápa idején. Tették ezt annak érdekében, hogy a szakadás veszélye és az abból fakadó negatív következmények elkerülhetőek, de legalábbis mérsékelhetőek legyenek.¹¹¹ Azt látjuk, hogy XXIII. János pápa uralkodása során a kommunista államokkal megkezdett tapogatózó párbeszéd – az úgynevezett Ostpolitik – nem terjedt ki a Kínai Népköztársaságra. Az Agostino Casaroli – későbbi bíboros államtitkár – nevével fémjelzett egyházi diplomácia, amint már utaltunk rá, kizárólag a közép-kelet európai szocialista blokk országainak katolikus közösségeit

¹⁰⁸ Vö.: Biztonságpolitikai Corvinák, I. kötet, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019, 465-501.

¹⁰⁹ Vö.: Yongjia, Fu: im.

¹¹⁰ Az ötéves munkaterv szövegének angol fordítását lásd: Five-Year Work Plan for Advancing Adherence to the Direction of Sinification of Catholicism in our Nation (2018-2022) by China Law Translate, 2019.08.08. <https://www.chinalawtranslate.com/en/five-year-work-plan-for-advancing-adherence-of-catholicism-in-our-nation-to-the-direction-of-sinification-%ef%bc%882018-2022%ef%bc%89/>

Letöltés ideje: 2025. 01. 05.

¹¹¹ Patsch, Ferenc: im. 65-70.

érintette, ahol az Egyháznak – illetve az egyházi jellegű protestáns közösségeknek – valódi társadalmi és politikai súlya volt.¹¹²

Ehhez képest Kína esetében csak az 1980-as években történt előrelépés, amennyiben Teng Hsziao-ping hatalomra kerülése és a „reform és nyitás” politikája egybeesett II. János Pál pontifikátusával, így ez utóbbi pápa 1981-es ázsiai utazása során¹¹³ komoly diplomáciai erőfeszítések zajlottak a kapcsolatfelvétel érdekében, melynek részleges eredményeként számos, a Hazafias Szervezethez tartozó püspök szentelését utólagosan elismerte a Szentszék. A Tienanmen téren történtek azonban 1989-től megnehezítették a felek közeledését, ugyanakkor a Sant'Egidio Közösség mediációja révén annyit sikerült elérni, hogy Peking hivatalos részvétőtáviratot küldött 2005-ben a pápa halálakor, melyben Peking elismeréssel szólt a kolonializmustól való távolságtartásról, a párbeszédéről és Kína szuverenitásának tiszteletben tartásáról.¹¹⁴

XVI. Benedek pápaságának kezdete nagy reményeket keltett a két fél kapcsolatát illetően. 2007-ben jelent meg a *Levél a kínai katolikusokhoz*,¹¹⁵ melyben teológiai pontossággal és lelkipásztori érzékenységgel értekezett a „földalatti” és hivatalos Egyház viszonyáról, a szakadás retorikáját meghaladva. A megegyezés érdekében 2009-re egy megállapodás tervezet is elkészült a püspökkinevezések tekintetében – Pietro Parolin, akkori államközi kapcsolatokért felelős szentszéki altitkár vezetésével –, viszont végül nem került sor az életbeléptetésre, amit Benedek pápa levelének értelmezésbeli különbségei¹¹⁶ és Joseph Zen Hong Kong-i bíboros közbeavatkozása akadályoztak meg.¹¹⁷

¹¹² Az Ostpolitikról lásd: Casaroli, Agostin: A türelem vértanúsága – a Szentszék és a kommunista államok 1963-1989, Szent István Társulat, 2001; Szabó, Ferenc: A Vatikán keleti politikája közelről - Az ostpolitik színe és visszaja, L'harmattan Kiadó, 2012; Dunn, Dennis J. "The Vatican's Ostpolitik: Past and Present." *Journal of International Affairs*, vol. 36, no. 2, 1982, pp. 247–55. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/24356438>. Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹¹³ Lásd: Mészáros, Klára: A távol-keleti kihívás in *Vigilia* 1991/08, 581-586.

¹¹⁴ Lásd: Foreign Ministry Spokesperson Liu Jiaochao's Remarks on the Death of Pope John Paul II, 2005.04.05. http://gr.china-embassy.gov.cn/eng/fyrth/200504/t20050405_3159903.htm
Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹¹⁵ XVI. Benedek pápa, *Levél a kínai katolikusokhoz*, 2007

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070527_china.html
Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹¹⁶ A leginkább vitatott pont a „communio” szó fordítása körül volt, amennyiben a pápával közösségben nem lévő püspökök esetében teológiai értelemben problémásnak tűnt fel a kifejezés. Vö. Patsch, Ferenc im. 67.

¹¹⁷ A 2009 óta nyugalmazott érsek morális és gyakorlati megfontolásból egyaránt komoly fenntartásokkal kezelte a kínai pártállamhoz való közeledést. A vele készült interjút lásd: Blackman, Daniel: Cardinal Zen: I Fear the Vatican's Ostpolitik With Communist China, *National Catholic Register*, 2017. február 17.
<https://www.ncregister.com/news/cardinal-zen-i-fear-the-vatican-s-ostpolitik-with-communist-china>
Letöltés ideje: 2024. január 8.

A 2013-as konklávén megválasztott Ferenc pápa sok szempontból új színt hozott a Katolikus Egyház életébe, a Kínai Népköztársasággal és a kínai katolikusokkal való kapcsolat vonatkozásában is. Kiemelkedő jelentőségű, hogy 2016-ban interjút adott egy olasz sinológusnak, amelyben a kínai nép és kultúra nagyságáról és gazdagságáról értekezett.¹¹⁸ A személyi tényezők meghatározó mivoltára utal,¹¹⁹ hogy Ferenc pápa latin-amerikai háttere, az argentin „nép teológiája”¹²⁰, a perifériák felé fordulása és nyíltan hangoztatott korrupcióellenessége pozitív fényben tünteti fel a kínaiak előtt a pápát, nem beszélve arról, hogy a jezsuita rend tagja volt – mint Matteo Ricci, akiről már szót ejtettünk. A felek kapcsolatában mérőföldkőnek számít, hogy 2018-ban ideiglenes egyezményt kötött egymással az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság a püspökök kinevezésének módjáról. A következőkben ezzel az egyezménnyel foglalkozunk.

V. Ideiglenes egyezmény

A 2018. szeptember 22-én Pekingben aláírt ideiglenes egyezmény vizsgálata során számos nehézséggel találja szemben magát az elemző, már csak azért is, mert a megállapodás szövege nem érhető el nyilvánosan, a mindkét aktorra jellemző bizonyos fokú – egykor még klasszikus – titkos diplomácia miatt. Olvasható viszont egy-egy hivatalos sajtónyilatkozat, amelyek tájékoztatást adnak a két évre megkötött ideiglenes egyezmény tényéről. Szembetűnő, hogy a Szentszék sajtóirodájának honlapján olvasható szöveg¹²¹ jóval hosszabb a kínai Külügyminisztérium oldalán elérhető hivatalos kommunikációjához¹²² képest, ami utalhat arra, hogy a tárgyalófelek közül a Szentszék számára nagyobb jelentősége van a megállapodásnak.

¹¹⁸ „Egy nép története mindig folyamat. A nép néha haladhat gyorsabban, néha lassabban, néha megáll, néha hibát követ el és néhány lépést hátrál, vagy helytelen irányt vesz, és vissza kell térnie, hogy újra a helyes irányba haladhasson. De ha egy nép előre halad, akkor mindez nem nyugtalanít engem, mert azt jelenti, hogy történelmet csinál. Azt hiszem, hogy a kínaiak előre haladnak, és ebben áll a nagyságuk. Fényben és árnyékban vándorolnak, mint minden nép.” Ferenc pápa, idézi: Sisci, Francesco: Pope Francis urges world not to fear China's rise: AT exclusive, Asia Times, 2016. február 2.

<https://asiatimes.com/2016/02/at-exclusive-pope-francis-urges-world-not-to-fear-chinas-rise/>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹¹⁹ Giunipero, Elisa: A kínai laboratórium in Riccardi, Andrea (szerk.): Ferenc pápa és az ő ideje. A kereszténység Jorge Mario Bergoglio idején, Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadó, 2019, 70-79.

¹²⁰ Az argentin „nép teológiájáról” lásd: Galli, Carlos María (ford.: Várnai Jakab OFM): Az „Isten népe” fogalom visszatérése. Argentín egyháztan és az egyház megújítása in Sapientiana 9 (2016/1) 61–77.

¹²¹ Communiqué concerning the signing of a Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China on the appointment of Bishops, 2018.09.22.

<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/09/22/180922d.html>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹²² China and the Vatican Sign a Provisional Agreement on the Relevant Issue, Ministry of Foreign Affairs, The People's Republic of China, 2018.19.26.

https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202405/t20240530_11339933.html

Letöltés ideje: 2025. január 5.

Említésre érdemes a nyilatkozatok címének eltérése is, amennyiben előbbi esetében „Nyilatkozat az ideiglenes egyezmény aláírásáról az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság között a püspökök kinevezését illetően”, utóbbi esetében pedig „Kína és a Vatikán ideiglenes egyezményt kötöttek a releváns kérdésről” olvasható, ami rugalmasabb és tágabban értelmezhető.

Az egyezményt azóta háromszor – 2020-ban¹²³, 2022-ben¹²⁴ és 2024-ben¹²⁵ – meghosszabbították a felek, legutóbbi alkalommal immár négy évre, ami jól jelzi a kapcsolatok korlátait. Annyi tudható, hogy a püspökök kinevezése során konzultálnak a felek egymással és – elméletileg – olyan jelölteket választanak, akik mind a Szentszék, mind pedig a Kínai Népköztársaság támogatását élvezik, viszont az egyezmény hatályba lépése óta is történtek olyan püspökszentelések, amik nélkülözték az apostoli mandátumot,¹²⁶ valamint az egyes egyházmegyék éléről való elmozdítás tekintetében is ellentmondások figyelhetők meg.¹²⁷

Kitapintható tehát, hogy az ideiglenes egyezményt eltérő módon interpretálják az egyes aktorok,¹²⁸ ami azt jelenti, hogy a Szentszék nézőpontjából Kína számos alkalommal megsértette a megállapodást, saját értelmezése szerint viszont csupán élt szuverenitásával.¹²⁹ Ennek ellenére – ahogy már megemlítettük – az inkulturáció és a sinizáció relativizálásával a Szentszék igyekszik fenntartani a dialógust, az Egyház egységességének érdekében. Figyelemreméltó tényező, hogy az egyezmény 2020-as meghosszabbításakor a kínai külügyminisztérium sajtótájékoztatóján kifejezetten civilizációk közötti párbeszédként

¹²³ Holy See and China renew Provisional Agreement for 2 years, Vatican News, 2020. október 22.
<https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2020-10/holy-see-china-provisional-agreement-renew-appointment-bishops.html>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹²⁴ Communiqué on the extension of the Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China regarding the appointment of Bishops, 2022.10.22.

<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2022/10/22/221022e.html>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹²⁵ Holy See and China extend Provisional Agreement on appointment of bishops, Vatican News, 2024. október 22.

<https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2024-10/holy-see-china-provisional-agreement-appointment-bishops-extend.html>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹²⁶ Az apostoli mandátum nélküli püspökszentelésekre kitér Fenyves, Krisztián: im.

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ Percara, Mauricio: im. 195

¹²⁹ He, Yuyan: Shanghai's Catholic Bishop Shen Bin Announces His Program: Study Xi Jinping, not the Pope, Bitter Winter. A Magazine on Religious Liberty and Human Rights, 2024.11.19.

<https://bitterwinter.org/shanghais-catholic-bishop-shen-bin-announces-his-program-study-xi-jinping-not-the-pope/>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

értelmeződött a felek kapcsolata, melynek középpontjában a békére való törekvés is megjelent.¹³⁰

VI. Korlátok és lehetőségek

Mindezekből következik a dolgozat azon hipotézise – amit a kontextus széleskörű tárgyalásával próbáltunk megragadhatóvá tenni –, hogy helyesebben jár el az elemző, ha nem politikai, hanem prepolitikai, vagyis politikai teológiai színezetű megközelítést alkalmaz. Ez azt jelentené – megismételve tézisünket –, hogy az inkulturáció és a sinizáció fogalmain keresztül egy hagyományos értelemben vett vallás és egy „szekuláris vallás” dialógusa figyelhető meg, ami jelentős mértékben korlátozza a felek mozgásterét. Úgy is lehetne fogalmazni, hogy a hivatalos kínai államideológia az egyébként szinkretizmusra jellemző, döntően konfuciánus kínai gondolkodást „doktrinálissá” és „dogmatikussá” teszi, ami által a kereszténység inkulturációjára csak abban az esetben van lehetőség, ha a sinizáció fogalmát a szentszéki narratíva relativizálja – amit a párbeszéd és az Egyház egységességének megőrzése érdekében meg is tesz. Ez azonban egyáltalán nem ellentmondásmentes és számos bírálat is éri emiatt Ferenc pápa Kína-politikáját, vezető politikusok¹³¹ és belső egyházi személyiségek részéről is.¹³²

Paradox módon ez a korlátozó tényező jelenti egyben a lehetőséget is a felek közeledését illetően, azt azonban nehéz megítélni, hogy közép- és hosszútávon milyen hatással lesz a kínai katolicizmusra ez a fajta egyházpolitika, amennyiben a Szentszék jelenlegi lépései a „földalatti” hívekben érthető módon ellenérzéseket keltenek. Ilyen vonatkozásban releváns az Ostpolitik analógiáját feleleveníteni, hiszen egyháztörténeti szempontból rámutat arra, hogy milyen hatással lehet az egyes részegyházak vallási életére a diplomácia ténykedése. (Nem feltétlenül szerencsés ugyanakkor „a diplomácia és a vértanúság Egyháza” típusú szembeállítás, hiszen

¹³⁰ Wang Yi Meets with Foreign Minister Paul Gallagher of the Vatican at Request, Ministry of Foreign Affairs, The People's Republic of China, 2020.02.15.

https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjzbzd/202002/t20200215_477407.html

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹³¹ Pompeo, Mike: China's Catholics and the Church's Moral Witness, 2020.09.18

<https://www.firstthings.com/web-exclusives/2020/09/chinas-catholics-and-the-churchs-moral-witness>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

Recenzióját lásd: Nyirkos, Tamás – Hegedűs, Vince: A kínai katolikusok és az Egyesült Államok, Danube Institute, Kutatás/Kereszténység és demokrácia, 2020.11.17.

<https://danubeinstitute.hu/hu/kutatas/a-kinai-katolikusok-es-az-egyesult-allamok>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹³² Wimmer, AC: Synod, Zen, and Sinicization: Vatican's China deal sparks tensions, Vatican City, Oct 19, 2024

<https://www.catholicnewsagency.com/news/259961/synod-zen-and-sinicization-vatican-s-china-deal-sparks-tensions>

Letöltés ideje: 2025. január 5.

elméletileg az egyházi hierarchia minden szintje a lelkek üdvét figyelembevételével, a „*prudentia pastoralis*” mentén igyekszik szolgálni a hívek javát.)

A korlátozó faktorok sorát erősíti az a tény is, hogy érzékelhetően a Kínai Népköztársaság a domináns fél, amennyiben az államról való helyi klasszikus gondolkodás amúgy is konfliktusban áll a Szentszék „külföldi” szuverenitásával. Az Egyház teológiai megfontolásainak megértése és elfogadása pedig nem szükségszerűen várható el a kínai állam részéről, így érthető módon a Szentszék igyekszik kihasználni minden olyan lehetőséget, ami valamifajta jogi garanciát képes biztosítani a kínai katolikusok belső élete rendezettségének érdekében. Ez együtt jár az emberi jogi és humanitárius témák bizonyos háttérbe szorításával is.¹³³ Említésre érdemes, hogy a legmagasabb szintű diplomáciai tárgyalások előfeltételeként Kína megköveteli a Szentszéktől a Tajvannal való kapcsolatok megszakítását. Ebből áttételesen lehet következtetni arra, hogy valójában Kína számára egyáltalán nem prioritás az Apostoli Szentszékkal való kapcsolatok teljeskörű rendezése – például az 1970-es évek során az Egyesült Államoktól ezt nem követelték meg¹³⁴ –, csak biztonságiasított szempontból van jelentősége. Vagyis a Szentszék szuverenitását bár nem kérdőjelezi meg Kína – hiszen a világ nagyrészen elismerik és támogatják a pápaság nemzetközi kapcsolatokban betöltött, nem csak egyházfői szerepkörét –, mégis, a lehető legkisebb mértékű befolyást kíván engedni számára.

A jövőt illetően leginkább az tűnik valószínűnek, hogy a jelenlegi provizórikus egyezmény válik permanenssé, abban pedig csak reménykedni lehet, hogy a felek közötti nyílt konfliktus elkerülhető – már csak azért is, mert az Egyház számára csak korlátozottan és teljesen más típusú eszközök állnak rendelkezésre, hogy érdekeit érvényesítse.

VII. Összegzés

Összegezve, a dolgozatban megkíséreltük bemutatni, hogy az Apostoli Szentszék és a Kínai Népköztársaság diplomáciai tárgyalásai milyen nagyobb elméleti és történelmi kontextusban helyezendők el, hogy ezáltal jobban érthető és megragadható legyen a felek egymáshoz való viszonyulása, melynek középpontjában az inkulturáció és a sinizáció fogalmai helyezkednek el.

¹³³ Holy See: Agreement with China Should Promote Rights, Human Rights Watch, 2024. október 28.
<https://www.hrw.org/news/2024/10/28/holy-see-agreement-china-should-promote-rights>
Letöltés ideje: 2025. január 5.

¹³⁴ Luehrmann, Laura M.: The Red Flag and the Ring: The Dances Surrounding Sino-Vatican Tie in Asian Politics & Policy—Volume 1, Number 3, 497.

Megállapítható, hogy mindkét aktor koherens önértelmezéssel és világos célrendszerrel rendelkezik a nemzetközi kapcsolatok területét illetően is, ami számos ütközőpontot képez a felek között. Az Ostpolitik analógiájával szemben arra tettünk javaslatot, hogy a „vallásközi párbeszéd” tengelyén elhelyezve, egy prepolitikai megközelítés plasztikusabban lehet képes leírni a kapcsolatok sajátosságát, még akkor is, ha atipikus és szokatlan elemzési módszernek számít. (Előbbi keretezés egy túlságosan politikai jellegű paradigmán belül maradna, elfedve a fajsúlyosabbnak tűnő elméleti – civilizációs és „vallási” – kérdéseket.)

A dolgozat címében feltett kérdésre tehát nehéz válaszolni, hiszen Kína számára vallás és politika, Egyház és állam különválasztása – legalábbis olyan értelemben, ahogyan az a nyugati világban megszokott – nem interpretálható. Végző soron ez eredményezi azokat a gyakorlati vitákat is, amelyek a püspökök kinevezéséhez kapcsolódnak és az ideiglenes egyezmény megkötéséhez vezettek. Láttuk azonban, hogy korántsem evidens a megállapodás hatékonysága és hosszútávú következményei sem mentesek az ellentmondásoktól.

A kutatási téma kibontása mindenképpen további elmélyült elemzést igényelne. Érdemes lenne behatóbban foglalkozni a kínai államelmélet és a katolikus egyháztan esetleges érintkezési pontjaival, amelyek elméleti szinten még inkább megtámogathatnák a dolgozat hipotézisét a hagyományos és „szekuláris vallás” közötti párbeszéd tekintetében.

VIII. Felhasznált irodalom

- XV. Benedek pápa: Maximum illud apostoli enciklika, 1919
https://www.vatican.va/content/benedict-xv/la/apost_letters/documents/hf_ben-xv_apl_19191130_maximum-illud.html
Letöltés ideje: 2025. január 4.
- A szerző BA szakdolgozata: Az Apostoli Szentszék sajátos helye és szerepe a nemzetközi kapcsolatokban, PPKE BTK, 2023
- Ágh, Attila (szerk.): Polikrízis a multipoláris világrendben, Gondolat Kiadó, Budapest, 2023
- Allison, Graham: Háborúra Ítéelve - Megmenekülhet-e Amerika és Kína Thuküdidész csapdájából?, Magyar Vezetőképző Alapítvány, Budapest, 2023
- Bartók, András – Mórocz Dániel Tibor: Bársonyszékektől az átnevelő munkatáborokig in Mundig, Márta – Zachar Péter Krisztián (szerk.): Nemzet, állam, törzs, umma, A közösségsszerveződés eltérő formái Európában és Európán kívül, Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2022, 209.
- Bascom, James Pope Francis's New Ostpolitik with Communist China Is Just Like the Old One, The American Society for the Defense of Tradition, Family and Property, 2020. október 21.
- Batke, Jessica: PRC Religious Policy: Serving the Gods of the CCP in China Leadership Monitor, no. 52
<https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm52jb.pdf>
Letöltés ideje: 2024. december 30.
- Baylis, John –Smith, Steve – Owens, Patricia (szerk.): Világpolitika és globalizáció I-II, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2021
- Blackman, Daniel: Cardinal Zen: I Fear the Vatican's Ostpolitik With Communist China, National Catholic Register, 2017. február 17.
<https://www.ncregister.com/news/cardinal-zen-i-fear-the-vatican-s-ostpolitik-with-communist-china>
Letöltés ideje: 2024. január 8.
- Boda, László: Inkulturáció, Egyház, Európa, Mundecon Kiadó, Budapest, 1994
- Bolberitz Pál: Szekularizáció és szekularizmus, Korunk 25. évf. 5. sz. (2014. május), 58-62.
- Bozzato, Fabrizio: Holy See-China-Taiwan: A Cross-Strait Triangle, Stosunki Międzynarodowe (2019) 2:7-22.
- Brown, Kerry: Tho Communist Party of China and Ideology in China: An International Journal, Volume 10, Number 2, August 2012, pp. 52-68
- Buda, Péter: A nemzetközi kapcsolatok teológiája és a Szentszék geopoliteia-koncepciója in Királlyá lett a te Istened, Akadémia Kiadó, Budapest, 2008, 55-75.
- Caprio, Stefano: The old and new Ostpolitik of the Holy See, Herald Malaysia Online, 2018. február 20.
- Casaroli, Agostin: A türelem vértanúsága – a Szentszék és a kommunista államok 1963-1989, Szent István Társulat, 2001
- Catto, Michela: Confucio in Europa e Gesù in Cina. in Annali di storia dell'esegetica. - ISSN 1120-4001. - 31:1(2014), pp. 191-201.
- Chan, Kim-kwong: A keresztény vallás Kínában, Gondolat, Budapest, 2023, 88-119.
- Chiang, Y. Frank: One-China Policy and Taiwan in Fordham International Law Journal, Vol. 28, Issue 1 (2004), 1-87.

- China and the Vatican Sign a Provisional Agreement on the Relevant Issue, Ministry of Foreign Affairs, The People's Republic of China, 2018.19.26.
https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202405/t20240530_11339933.html
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Chit Wai John Mok: (En)countering State-led Sinicization: Critical Discursive Responses from Roman Catholics in China in *The China Quarterly* (2024), 1–21
- Chong, Alan – Troy, Jodok: The Holy See and the United Nations in Religion & Ideology, 12:3, 335-354.
- Communiqué concerning the signing of a Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China on the appointment of Bishops, 2018.09.22.
<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/09/22/180922d.html>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Communiqué on the extension of the Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China regarding the appointment of Bishops, 2022.10.22.
<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2022/10/22/221022e.html>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- D'Elia, P. Pasquale M. "Il P. Matteo Ricci S. I. Introduce Definitivamente Il Cristianesimo in Cina." *Gregorianum*, vol. 21, no. 2/4, 1940, pp. 482–526. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/23567663>. Letöltés ideje: 2025. január 4.
- Diós István – Csaba Györgyné (szerk.): XVI. Benedek megnyilatkozásai I-II., Pápai dokumentumok 2005-2013, Szent István Társulat, Budapest, 2018
- Diós István (ford.): A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Szent István Társulat, Budapest, 2007
- Diós István (ford.): A Katolikus Egyház Katekizmusa, Szent István Társulat, Budapest, 2020
- Diós István (ford.): Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma, Szent István Társulat, Budapest, 2007
- Diószegi, István: A hatalmi politika másfél évszázada, 1789-1939, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1994, 84.
- Dunn, Dennis J. "The Vatican's Ostpolitik: Past and Present." *Journal of International Affairs*, vol. 36, no. 2, 1982, pp. 247–55. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/24356438>. Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Dunne, Tim: The English School in The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press, Oxford, 2008, 273.
- Egedy, Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017, 183.
- Erdő Péter: Az egyházi törvénykönyv: A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, Szent István Társulat, Budapest, 2015
- Erdő Péter: Egyházjog, Szent István Társulat, Budapest, 2023, 270-271.
- Erdő, Péter: Állam, Egyház, szuverenitás, MTA Law Working Papers 2014/20, Magyar Tudományos Akadémia; Hamza, Gábor: Áttekintés az állam és az egyház(ak) kapcsolatáról, *Polgári Szemle*, 16. évf. 1-3. szám, 2020, 247-253.; A. Bymes, Timothy: Sovereignty, Supranationalism, and Soft Power: The Holy See in International Relations in *The Review of Faith & International Affairs*, 15 no 4 Wint. 2017, 6-20.
- Érszegi Márk Aurél: Pápa, Szentszék, Vatikán, Szent István Társulat, Budapest, 2014

- Eto, Naoko: Why Does the Xi Jinping Administration Advocate the “Sinicization” of Religion?, SPF China Observer, 2018/08/11
<https://www.spf.org/spf-china-observer/en/document-detail008.html>
Letöltés ideje: 2024. december 30.
- Fangyi, Cheng: The Evolution of Sinicisation in Journal of the Royal Asiatic Society, Series 3, 31, 2 (2021), 321-342.
- Fenyves, Krisztián: Vatikáni Ostpolitik? – A Szentszék és a Kínai Népköztársaság „baráti egyezségének” kérdései, Corvinák, 2023. január. 2.
<https://corvinak.hu/velemeney/2023/01/02/vatikani-ostpolitik-a-szentszek-es-a-kinai-nepkoztarsasag-barati-egyezsagenek-kerdesei>
Letöltés ideje: 2024. november 30.
- Five-Year Work Plan for Advancing Adherence to the Direction of Sinification of Catholicism in our Nation (2018-2022) by China Law Translate, 2019.08.08.
<https://www.chinalawtranslate.com/en/five-year-work-plan-for-advancing-adherence-of-catholicism-in-our-nation-to-the-direction-of-sinification-%ef%bc%882018-2022%ef%bc%89/>
Letöltés ideje: 2025. 01. 05.
- Fontana, Michela: Matteo Ricci. A Jesuit in the Ming Court, Rowman & Littlefield Publishers, 2011
- Foreign Ministry Spokesperson Liu Jiaochao's Remarks on the Death of Pope John Paul II, 2005.04.05.
http://gr.china-embassy.gov.cn/eng/fyrth/200504/t20050405_3159903.htm
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Fukuyama, Francis: A történelem vége és az utolsó ember, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2024
- Galli, Carlos María (ford.: Várnai Jakab OFM): Az „Isten népe” fogalom visszatérése. Argentín egyháztan és az egyház megújítása in Sapientiana 9 (2016/1) 61–77.
- GDP based on PPP, share of world, International Monetary Fund, 2025
<https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/EU/CHN/USA>
Letöltés ideje: 2025. január 4.
- Gibson, Dylan Lawrence: A Critical Evaluation of the Dominant Conception of God and Western Religion: Secularisation Versus Secularism and the Separation of Scientific and Religious Questions in Journal for the Study of Religion & Ideologies, vol. 20, issue 60 (Winter 2021): 159-176.
- Giglioni, Paolo: Inculturazione – Teoria e prassi, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998
- Giunipero, Elisa: A kínai laboratórium in Riccardi, Andrea (szerk.): Ferenc pápa és az ő ideje. A kereszténység Jorge Mario Bergoglio idején, Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadó, 2019, 70-79.
- Glasenapp, Helmuth von: Az öt világvallás, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987, 141-163.
- Gregg, Samuel: Értelem, hit és a nyugati civilizációért folytatott küzdelem, MCC Press, Budapest, 2024, 15-18.
- Guo, S. (2012). Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203106167>
Letöltés ideje: 2024. január 8.
- He, Yuyan: Shanghai's Catholic Bishop Shen Bin Announces His Program: Study Xi Jinping, not the Pope, Bitter Winter. A Magazine on Religious Liberty and Human Rights, 2024.11.19.

<https://bitterwinter.org/shanghais-catholic-bishop-shen-bin-announces-his-program-study-xi-jinping-not-the-pope/>
Letöltés ideje: 2025. január 5.

- Henig, David – M. Knight, Daniel: Polycrisis: Prompts for an Emerging Worldview in *Anthropology Today*. Apr. 2023, Vol. 39 Issue 2, 3-6.
- Holy See and China extend Provisional Agreement on appointment of bishops, Vatican News, 2024. október 22.
<https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2024-10/holy-see-china-provisional-agreement-appointment-bishops-extend.html>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Holy See and China renew Provisional Agreement for 2 years, Vatican News, 2020. október 22.
- Holy See: Agreement with China Should Promote Rights, Human Rights Watch, 2024. október 28.
<https://www.hrw.org/news/2024/10/28/holy-see-agreement-china-should-promote-rights>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Horváth, Levente: A kínai geopolitikai gondolkodás. „Egy övezet, egy út” kínai szemszögből, Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2022, 23.
- Horváthné Varga Polyák Csilla: A vallás hatása a politikai gondolkodásra Kínában – a kezdetektől a 19. század végéig in Mundig, Márta – Zachar Péter Krisztián (szerk.): im., 168-171.
<https://asiatimes.com/2016/02/at-exclusive-pope-francis-urges-world-not-to-fear-chinas-rise/>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/73828336/2017_Fu_Yongjia_1234282_e-thesis.pdf
- <https://lexikon.katolikus.hu/N/nesztorianizmus.html>
Letöltés ideje: 2025. január 4.
<https://www.heraldmalaysia.com/news/the-old-and-new-ostpolitik-of-the-holy-see-i/41027/1>
<https://www.settimananews.it/italia-europa-mondo/holy-see-and-the-new-ostpolitik-with-china/>
Letöltés ideje: 2024. november 30.
<https://www.tfp.org/pope-franciss-new-ostpolitik-with-communist-china-is-just-like-the-old-one/>
Letöltés ideje: 2024. november 30.
- <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2020-10/holy-see-china-provisional-agreement-renew-appointment-bishops.html>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Huang, Lucy Jen.: The Role of Religion in Communist Chinese Society in *Asian Survey*, vol. 11, no. 7, 1971, pp. 693–708. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2642975>.
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Huntington, Samuel P.: Civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2019
- II. János Pál: Catechesi tradendae, 1979
Magyar nyelven elérhető: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=205#CT53>
- II. Vatikáni Zsinat, Lumen Gentium dogmatikus konstitúció, 23.

- inkulturáció – Magyar Katolikus Lexikon
<https://lexikon.katolikus.hu/I/inkultur%C3%A1ci%C3%B3.html>
Letöltés ideje: 2024. december 29.
- J. Lechner, Frank – Boli, John (szerk.): The Globalization Reader, The Globalization Reader, Wiley Blackwell, Oxford,
- Jancsó András: A vita lehetetlenségéről: Megjegyzések a politikai teológia fogalmához. In. Csurga-Horváth Gergely et al.: *Bonus intra melior exi : Az MCC PhD-programjának zárótanulmányai - 2021/2022-es évfolyam*. Budapest: MCC Press, 2023, 61-80.
- Joseph Zen bíboros Magyarországon, Szaléziak.hu
<https://szaleziak.hu/article.php?title=Joseph%20Zen%20b%C3%ADboros%20Magyarors%C3%A1gon&clnhash=2017tW005bI2810E>, letöltés ideje: 2024. december 29.)
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2016
- Környei, Ágnes: A kulturális diplomácia tegnap és ma, Grotius – Tanulmányok, 2015, http://www.grotius.hu/doc/pub/PWMXPL/2015-03-13_kornyei-agnes_a-kulturalis-diplomacia-tegnap-es-ma.pdf
Letöltés ideje: 2025. január 4.
- Lajčiak, Milan (2017). China's cultural fundamentals behind current foreign policy views: Heritage of old thinking habits in Chinese modern thoughts. *Journal of International Studies*, 10(2), 9-27.
- Lapointe, Eugene: Inculturation, Missionary Oblates of Mary Immaculate (online felület)
<https://www.omiworld.org/lemma/inculturation/>
- Liu, Wei: China in the United Nations, World Century Publishing Corporation, Singapore, 2014, 197-200.
- Luehrmann, Laura M.: The Red Flag and the Ring: The Dances Surrounding Sino-Vatican Tie in Asian Politics & Policy—Volume 1, Number 3, 497.
- Lukács László: Az Igazság munkatársa. Joseph Ratzinger – XVI. Benedek pápa élete és műve, Szent István Társulat, Budapest, 2016, 406-419.
- Masson, Joseph SJ: L'Église ouverte sur le monde in *Nouvelle Revue Théologique*, 84 (1962) 1038. o.
- Matura, Tamás: A kínai civilizáció in Dévény, Kinga (szerk.): *Civilizációk Kelettől Nyugatig*, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, BCE Budapest, 2020, 47.
- Mearsheimer, John J. – Rosato, Sebastian: A külpolitika logikája, Századvég Közéleti Tudásközpont, Budapest, 2023
- Mészáros, Klára: A távol-keleti kihívás in *Vigilia* 1991/08, 581-586.
- Nemzetközi Teológiai Bizottság: Hit és inkulturáció, 1989, 1.7.
- nesztorianizmus – Magyar Katolikus Lexikon
- Nyirkos, Tamás: Politikai teológiák. A demokráciától az ökológiáig, Typotex/Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2018, 15.
- Nyirkos, Tamás: Politikai teológiák. A demokráciától az ökológiáig, Typotex – Panta, Budapest, 2018
- Nyirkos, Tamás: *Secular Religions. The Key Concepts*. Routledge, 2024
- Parolin, Pietro: 'No opposition between sinicization and inculturation' Parolin tells China media, *The Catholic World Report*, 2019. 05. 13.
<https://www.catholicworldreport.com/2019/05/13/no-opposition-between-sinicization-and-inculturation-parolin-tells-china-media/>
- Parolin, Pietro: «Con la Cina stiamo inaugurando un metodo positivo» - *Vatican News*, 2019. május 12.

<https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-05/parolin-con-la-cina-stiamo-inaugurando-un-metodo-positivo.html> (fordítás: a szerző)

Letöltés ideje: 2024. december 30.

- Patsch, Ferenc: Három pápa Kína-politikája: II. János Pál. XVI. Benedek és Ferenc in Vigilia, 2019/01/065, 66.
- Percara, Mauricio: Crossroads of Faith and Politics: Understanding Vatican-China Relations in the 21st Century in Cognizance Journal of Multidisciplinary Studies, Vol.3, Issue.12, December 2023, 192-193.
- Petruska Ferenc – Ujházi Lóránd (szerk.): Vallás és biztonság kapcsolatának egyes kérdéseiről, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021
- Pompeo, Mike: China's Catholics and the Church's Moral Witness, 2020.09.18
<https://www.firstthings.com/web-exclusives/2020/09/chinas-catholics-and-the-churchs-moral-witness>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
Recenzióját lásd: Nyirkos, Tamás – Hegedűs, Vince: A kínai katolikusok és az Egyesült Államok, Danube Institute, Kutatás/Kereszténység és demokrácia, 2020.11.17.
<https://danubeinstitute.hu/hu/kutatas/a-kinai-katolikusok-es-az-egyesult-allamok>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Relazioni bilaterali e multilaterali della Santa Sede, Sala Stampa della Santa Sede
https://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/corpo-diplomatico/corpo-diplomatico_internazionali_elenco_it.html
Letöltés ideje: 2025. január 4.
- Rezi Elek: Fazakas Sándor – Kovács Krisztián (szerk.): Vallás és politika. Teológiai reflexiók egy komplex kapcsolat múltjáról és jelenéről. In: Református Szemle 113.1 (2020), 73-75.
- Rieger, Joerg: Theology and Mission Between Neocolonialism and Postcolonialism in Mission Studies, Volume 21: Issue 2, 201–227
- rítusvita – Magyar Katolikus Lexikon
<https://lexikon.katolikus.hu/R/r%C3%ADtusvita.html>
Letöltés ideje: 2024. december 29.
- Salát Gergely: Kína és a kereszténység, Szent István Intézet, 2023, 5.
<https://szentistvanintezet.hu/wp-content/uploads/2024/02/kinai-keresztenyseg-tanulmany.pdf>
Letöltés ideje: 2025. január 4.
- Salát, Gergely: A régi Kína története, ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest, 2009, 7.
- Schanda Balázs: Keresztény kultúra – állam és egyház – vallásszabadság. Tanulmányok a vallásszabadság és az állami egyházjog köréből, Pázmány Press, Budapest, 2022, 25-33.
- Schineller, Peter: A Handbook on Inculturation, Paulist Pr, 1990
- Schmitt, Carl: Katolicizmus és politika, Szent István Társulat, Budapest, 2023, 16.
- Sekerák, Marián, and Karol Lovaš. 2022. "The Diplomacy of the Holy See and Its Transformation in the Context of Relations with the United Nations." *The Review of Faith & International Affairs* 20 (1): 69–81. doi:10.1080/15570274.2022.2031071.
- Shorter, Aylward: Toward a Theology of Inculturation, Maryknoll, New York, Orbis Books, 1988
- sinicization – Oxford English Dictionary
https://www.oed.com/dictionary/sinicization_n?tab=meaning_and_use&tl=true
Letöltés ideje: 2024. december 30.

- Sisci, Francesco – Strazzari, Francesco: Holy See and the new “Ostpolitik” with China, *Settimana News*, 2018. február 28.
- Sisci, Francesco: Pope Francis urges world not to fear China’s rise: AT exclusive, *Asia Times*, 2016. február 2.
- Szabó, Ferenc: A Vatikán keleti politikája közéről - Az ostpolitik színe és visszája, *L’harmattan Kiadó*, 2012
- Szálkai, Kinga (szerk.): Biztonságpolitikai Corvinák, I. kötet, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019, 465-501.
- Szántó, Konrád, A katolikus egyház története, *Ecclesia*, Budapest, II. kötet, 204.
- Szent István Társulati Biblia, <https://szentiras.hu/szit>
Letöltés ideje: 2024. január 8.
- Ujházi Lóránd: a Szentszék és az Egyesült Nemzetek Szervezetének kapcsolata – a békeépítés sajátos dimenziói in Jancsó András – Darabos Ádám (szerk.): *Rerum novarum 130. Tanulmányok az első szociális enciklikáról*, *Ludovika Egyetemi Kiadó*, Budapest, 2023, 179-240.
- Ujházi, Lóránd: Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében in *Belügyi Szemle / 2021 / 2. különszám*, 138-172.
- Vedovato, Giuseppe: La diplomazia dei valori. Il ruolo internazionale della Santa Sede in *Rivista di Studi Politici Internazionali*, Aprile-Giugno 2001, Vol. 68, No. 2, 163-195.
- Vörös, Zoltán – Horváth, Levente: Dominancia és függés? – Kína az átalakuló nemzetközi térben in Vörös, Zoltán – Tarrósy, István (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?*, *Ludovika Egyetemi Kiadó*, Budapest, 2024, 56.
- Vörös, Zoltán – Tarrósy, István (szerk.): *Átalakuló Világrend. Az unipoláris pillanat vége?*, *Ludovika Egyetemi Kiadó*, Budapest, 2024
- Wang Yi Meets with Foreign Minister Paul Gallagher of the Vatican at Request, Ministry of Foreign Affairs, The People’s Republic of China, 2020.02.15.
https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202002/t20200215_477407.html
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Wayne, M. Morrison: China’s Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States in *Current Politics and Economics of Northern and Western Asia*; *Hauppauge Vol. 28, Iss. 2/3*, (2019): 189-242.
- Weigel, George: “Sinicization” Is Not Inculturation, *First Things*, 2024. augusztus 8.
- Cervellera, Bernardo: Una nuova prigioniera per la Chiesa in Cina: la sinicizzazione, *AsiaNews*, 2018. augusztus 17.
<https://www.asianews.it/notizie-it/Una-nuova-prigioniera-per-la-Chiesa-in-Cina:-la-sinicizzazione-44681.html>
Letöltés ideje: 2024. december 30.
- Wimmer, AC: Synod, Zen, and Sinicization: Vatican’s China deal sparks tensions, *Vatican City*, Oct 19, 2024
<https://www.catholicnewsagency.com/news/259961/synod-zen-and-sinicization-vatican-s-china-deal-sparks-tensions>
Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Xi, Jinping: Consolidating and developing the broadest patriotic united front (online híroldal)
http://www.xinhuanet.com//politics/2015-05/20/c_1115351358.htm
Letöltés ideje: 2024. december 30.

- XVI. Benedek pápa, Levél a kínai katolikusokhoz, 2007
https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070527_china.html
 Letöltés ideje: 2025. január 5.
- Yongjia, Fu: A Discourse Analysis of Sino-Vatican Relations, 1949-1958: The Evolution of a Long-Standing Stalemate, Thesis for PhD Religious Studies, Department of Theology and Religious Studies, King's College London, 2017